1986 FEB 21 178

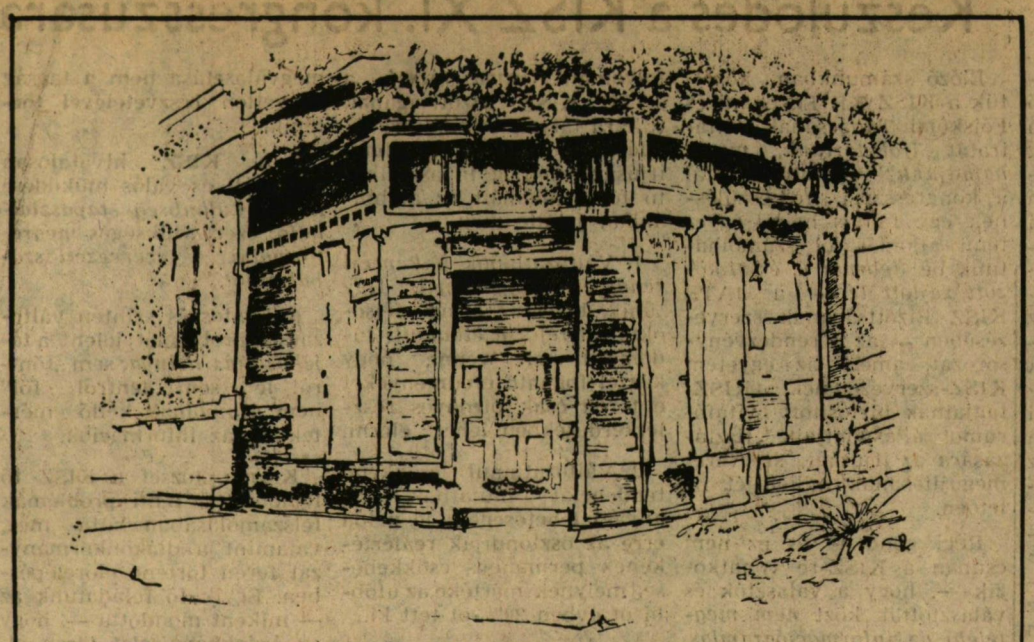

Egy XX. századi kollégium margójára (Fuksz Lehel rajza)

SZEGEDI EGYETEM

A SZEGEDI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK LAPJA

XXIV. évfolyam 2. szám 1986. február 19. Ára: 2,30 Ft

Központi Hadtörténeti Könyvtár SZEGED

A jövő kizsákmányolása

Beszélgetés Fekete Gyulával

— Fekete Gyula közírói minőségében több mint negyedszázada foglalkozik népesedésünk gondjaival. Számtalan cikk, tanulmány, előadás és előterjesztés mellett 1972-ben „Éljünk magunknak?" címmel vaskos kötetbe foglalta azt az országos vitát, amelyet egy, a Nők Lapjában megjelent rövid írásával sikerült kirobbantania. Beszélgetésünk kezdetén ebből a könyvből idézek egy olyan passzust, amely a 80-as évekre igér jelentős változást. Nyers Rezső előadói beszédében hangzott el 1970-ben: „... Hosszabb idő alatt rendszeresen emelnünk kell majd a családi pótlékot is, úgy, hogy fokozatosan, talán 10—15 éven belül a gyermeknevelési terheknek mintegy kétharmadát az állam vállalja magára." Ma már tudjuk, ezt az elképzelést nem sikerült valóraváltani.

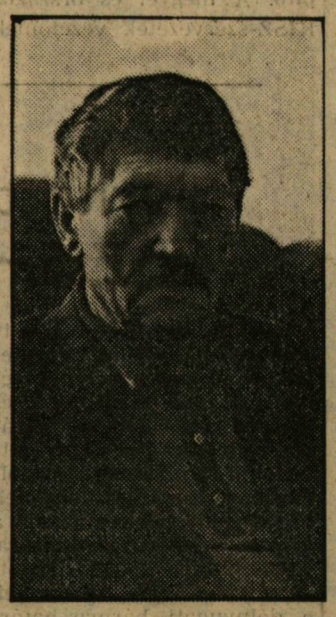

(S. Balogh László felvétele)

— Sajnos a gyermeknevelés terheinek az állam és a szülők közti megoszlásaránya nem csak hogy nem javult, de kifejezetten romlott az elmúlt másfél évtized alatt. Nincs okunk kétségbevonni a politikus nyilatkozatának őszinteségét és komolyságát, de tény; az azóta eltelt időben is folyamatosan távolodott egymástól a gyermeket nevelők és nem nevelők életszínvonala. Ami viszont e helyütt külön említést érdemel, hogy a népesség gyermekvállalási kedve valójában befolyásolhatatlan. Pedig népesedési viselkedésünk éppen azt bizonyítja, hogy ezt a kedvet igencsak eredményesen befolyásoljuk — negatív irányban. A kedvező vagy kedvezőtlen intézkedések hatásai mindig pontosan mérhetők, mint ahogy százezres nagyságrendben mutatható ki azoknak a gyermekeknek a száma, akik a gyes intézménye nélkül nem születtek volna meg. Bevezetése után a születések száma látványosan felfutott, s ha ösztönző hatása később csökkent is; elképzelhetjük milyen következményekkel járna, ha most megszüntetnénk.

— Vannak már születési és halálozási adatai az elmúlt évről?

— Tavaly emelkedett a születések száma, ennek azonban egyetlen oka, hogy nőtt a szülőképes korú nők korosztálya. Sajnos ez csak néhány évig lesz így, és az ebből eredő növekedés alig enyhít a gondokon. Pusztán annyit jelent, hogy míg tavalyelőtt egy Mohács (21 000) tűnt el a térképről, addig tavaly csak egy Mezőkövesd (17 000 fő). Az utóbbi öt évben 73 ezerrel csökkent az ország népessége, és ez a 73 ezer már Tatabánya teljes lakosságának felel meg. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy ugyanebben az időben 138 ezren estek ki a termelésből, ez pedig — az összehasonlítás kedvéért — Vas megye összes dolgozóját jelenti. A gyorsuló elöregedés, az eltartási terhek növekedése miatt tavaly már csökkent a nemzeti jövedelem, s mert a keresők és az eltartottak aránya a jövőben csak romlani fog, ezért ez a tendencia a jövőben még súlyosabban jelentkezik majd.

— Legyünk nagyon idealisták. Elképzelhető-e a népesedés terén valamiféle radikális változás a közeljövőben?

— Az igazán nagy baj éppen az, hogy a dolgok mai állása szerint szinte elképzelhetetlen a teljes gyógyulás. Ha holnaptól kezdve valami csoda folytán helyreállna a születésszám, vagyis húsz esztendőn át évente 35 ezerrel több gyerek születne, akkor a nyugdíjasok egyre emelkedő számából eredő felső-eltartási teher mellett hihetetlenül megnövekedne az alsó eltartási teher is. Húsz évnek kellene eltelnie, hogy a ma születő gyerekek munkába álljanak, s ez az áldozatvállalás elkezdjen megtérülni. Ahhoz pedig, hogy a korosztályok közötti egészséges egyensúly helyreálljon, negyven esztendő szükséges. De hol van ma az a politika, az a társadalom, amelyik ilyen hatalmas lemondásra képes az utókor érdekében? Nálunk különösen tragikus a helyzet, a népesedés gondjai azonban nem csak bennünket gyötörnek; kisebb-nagyobb mértékben az egész civilizált világot jellemzi. Legfőképpen a mi kontinensünket, ez pedig hovatovább az európai kultúra jövőjét teszi kérdésessé.

— Az Ön által alkotott fogalommal élve: folyik tehát a „jövő kizsákmányolása".

— Jelen és jövő úgy kerülnek szembe egymással, hogy a jelen érdekében, a jövő terhére igyekszünk megoldani gondjainkat. A gazdaság igen nagy hangsúlyt kapott a politikán belül, és ez valójában az értékek felcserélését jelenti, hiszen a gazdaság csak eszközérték lehetne, nem pedig célérték. Nagy baj van, ha az eszköz magasabb rangot kap, mint a cél. A gazdaságcentrikus gondolkodás legfőbb veszélye, hogy tíz évnél hosszabb megtérülési időt már nem fogad el.

— A politika és a gazdaság távlatvesztése milyen mértékben határozza meg az egyén jövőképét, pontosabban, mennyire szoros ez az összefüggés?

— Az egyéni jövőtudat társadalmilag is meghatározott, s bár ez a hatás semmiképpen nem mechanikus, nyilvánvalóan a politika jövőképével együtt alakul és változik. Az ötvenes években például egy viszonylag széles réteg tette magáévá a politikai vezetés által megrajzolt utópisztikus jövőtudatot, egy osztály nélküli, igazságos társadalomról. Mai életünknek sem politikai-ideológiai, sem egyéni szinten nem hangsúlyos eleme a jövő, s ha valamiféle jövőtudatot mégis felfedezni vélünk, hát abban nem sok örömünk telik. Gondoljunk csak az országosan — de elsősorban az apró falvakban — elterjedt temetőkultuszra, azokra a méregdrága síremlékekre, kriptákra, amelyeket még életükben emeltetnek maguknak az emberek. E jelenség oka nem az, hogy „a paraszt jódolgában már azt sem tudja, hová rakja a pénzét", hanem valami egészen más. Az ő gondolkodásmódjának középpontjában évszázadokon át öröklődve, a családi élet folyamatossága, a családi porta apáról fiúra hagyományozása, gyarapítása állott. Most, amikor megöregszik gyermektelenül vagy elhagyottan — hiszen a fiatalok a városba költöztek — akkor teljesen tanácstalanul, tehetetlenül érkezik élete végére, és kiválasztva az egyetlen „perspektivikus" lehetőséget — beköltözik a temetőbe.

— Úgy tudom, ismeri Kováts Zoltán tanár úrnak a népesség alakulására vonatkozó prognózisát. E szerint Magyarország lélekszáma várhatóan így alakul: 2000-ben 9,9, 2005-ben 9,55, 2010-ben 9,1, 2015-ben 8,6 millió. Mi a véleménye ezekről az adatokról?

— Ha a fogyás trendjét nem sikerül lefékezni — márpedig semmi jelét nem látom annak, hogy megpróbálnánk csökkenteni a népesség fogyását —, akkor reálisan így kell számolnunk. Igen távol vagyunk attól, hogy a születésszám alakulását a kedvező irányba befolyásoljuk. Sőt: itt van például a készülő jövedelemadó, amely minden civilizált ország gyakorlatától eltérően nem család, hanem egyéni jövedelemadó, vagyis nem veszi figyelembe, hogy az adófizetőnek mekkora családot kell eltartania. Ezt vagy az adóalapnál, vagy a fizetendő adónál, de mindenképpen beszámítják. Másutt. A mi adótervezetünk olyan, mintha Kínában készült volna, mintha túlszaporodnánk, és büntetnünk kellene azokat, akik vállalják a gyereket. Ez az elképzelés reakciós és gyermekellenes.

— Láthatóan reménytelen és apolitikus lépés lenne drasztikus központi határozatokat hozni a születésszám növelése érdekében. De mi az oka annak, hogy azok az intézkedések, amelyek közvetve befolyásolhatnák a gyermekvállalási kedvet, ilyen következetesen nélkülözik a családpolitikai megfontolásokat?

— A jogalkotók figyelme — persze most nem a családjog specialistáira gondolok — nem terjed ki ezekre a területekre, hiszen az emberek általában csak a maguk érdekviszonyaiban tudnak gondolkodni. Ha mégis felmerül egy-egy javaslat a nagycsaládosok támogatására, akkor mindjárt jön az ellenvetés: „Jaj mi lesz akkor a züllött családokkal?", és az már fel sem merül, hogy a kedvezményeket, a juttatásokat körültekintően, az arra érdemeseknek és rászorulóknak kellene adni. Jó példa erre az 1970-es „Éljünk magunknak?" vita során felvetett javaslat, hogy az az anya, akinek legalább három gyermeke rendszeresen dolgozik, az kapjon nyugdíjkiegészítést, vagy ha munkakönyves állása nem is volt — „pusztán" a gyerekek felneveléséért, önálló nyugdíjat. Ez a világ legtermészetesebb dolga lenne, hiszen az ő gyermekeinek munkáján alapszik a mai nyugdíjasok eltartása. Piszkos igazságtalanság, hogy a főfoglalkozású anyaságot nem tudtuk egyenjogúsítani, s a szociális juttatások alapján azt kell látnunk, hogy ha valaki kapucédulákat osztogat a portán, az nagyobb megbecsülést érdemel — hiszen nyugdíjat kap —, mint aki felnevelt három, négy, vagy több gyereket. Pedig ez igazán nem sok embert érintene, nem terhelné túl a költségvetést — de még ezeket sem csináljuk meg.

Kifejezetten családellenesek az elmúlt évtizedek lakásépítési programjai is, hiszen elszaporítottuk az apró lakásokat, holott több embernek olcsóbban építhettünk volna, hiszen a kislakások fajlagos költsége nagyobb. Elkészültek az „antibébi lakótelepek", amelyekbe a beköltözött fiatal párok, ha terveztek is korábban több gyereket, az első megszületése után biztosan elállnak szándékuktól, mert egy ilyen lakásban már egy gyerekkel is nehéz meglenni. Ezek a panelkalitkák alkalmasak az öregek és a magányosok számára, de bennük egészséges családi életet élni képtelenség, mert szétrobbantja a folytonos összezártság, zsúfoltság. A világon sehol nem olyan drága az építőipar, mint nálunk. Ha szétnézünk a világban, hogy havi átlagmunkabérben számolva mennyibe kerül egy négyzetméter lakás felépítése, akkor a következőket látjuk: Szovjetunióban 1,6, Franciaországban 1, Svédországban 0,6, Ausztriában 0,5, Nagy-Brittanniában 0,4, az USA-ban 0,3, nálunk pedig 2,3. Ha a lakások átlagos alapterületét hasonlítjuk össze, akkor Magyarországot valahol a fejlődő országok között, Peru mellett találjuk. Hong-Kong bőven lekköröz bennünket. Vagy számoljunk másképp: 1938-ban egy kétszobás lakás építése belekerült 15 500 munkás-munkaórába, — ma ugyanez 24—25 000. S ha erre azt mondja valaki, hogy ezeket az adatokat így nem lehet összehasonlítani, mert akkor mást jelentett a lakás, akkor van más példám is: a falazótégla az elmúlt 50 évben semmit nem változott. Ebből 1000 darab 1938-ban 65 átlagmunkaórába került, most 141-be.

LŐRINCZY ATTILA

Hétesztendős speciális képzés

Újfajta történetszemlélettel

A bölcsészkar „legújabbkori" történetében jelentősnek mondható a Kelet-Európa története speciális képzés (a továbbiakban: KE) létrejötte. Az egyre erősödő „félszak"-ról beszélgettünk *A. Sajti Enikő* docenssel, a képzés vezetőjével.

— Hogyan jött létre a KE?

— Úgy gondolom, hogy mivel történelem oktatásáról van szó, indokoltnak látszik historikumának áttekintése. Amiről bővebben tudnék szólni: hogyan fogalmazódik meg az Új- és Legújabbkori Egyetemes Történelmi Tanszék részéről, tehát az oktatók részéről ez az igény.

A hetvenes évek első felében *Csatári Dániel* professzor idekerülésével nagyon jelentős profilváltás és átrendeződés következett be a tanszéken. Idejövetelével, valamint néhány fiatal oktató bekapcsolódásával erős és ütemes Kelet-Európa kutatás és oktatás indult meg. Kelet-Európa történetét olyan szempontok szerint próbáltuk megközelíteni már az oktatásban is, amely addig az úgynevezett kényes kérdések körébe tartozott, nevezetesen a nemzeti-nemzetiségi kérdéskörbe. A tanszék fiatalabb gárdájának szakmai megerősödése hozta magával azt a felismerést, hogy a rendelkezésre álló órakeret (heti egy óra előadás, szeminárium folytatására nem nyílott lehetőség, illetve a speciális kollégiumok meghirdetése) már nem elégséges az egyetemes történelem eme régiójában való alaposabb elmélyülésre. A hallgatók részéről is megfogalmazódott ez az igény, s ez a fiatal oktatógárda szinte a hallgatókkal együtt kezdte tanulni Kelet-Európa történetét. *Újfajta történetszemlélettel, amelynek nyilván a 60-as évek elejétől felerősödő és új szemlélettel telitődő magyar történetírás volt az inspirálója.*

Az előtörténethez — megítélésem szerint — az is hozzátartozik, hogy úgy éreztük: a szocialista építés nemzetközi gyakorlatában jelentkező problémák, az országok közötti újonnan megjelenő nézeteltérések eredőit sem lehet megmagyarázni a két világháború közötti Kelet-Európa történelmi háttere nélkül.

— Mikor indult be intézményesített formában a KE?

— 1979-ben. Az oktatott anyag struktúrája kezdetben rendkívül egyoldalú volt, amelynek az volt talán az oka, hogy kezdettől fogva jómagam indítottam el a KE-t, és a magam felkészültsége alapján is úgy ítéltem meg, hogy talán a Szovjetunió történetével kellene kezdenünk.

— Ha jól tudom, az első időszaktól kezdve ön a felelőse a KE-nek a tanszéken belül.

— Igen, de ezt tulajdonképpen teljesen a véletlen hozta magával, én a kiválasztásnak semmiféle pontosabb szempontját tudnám megfogalmazni, inkább szabad kapacitás címszó alatt történt. Ugyanakkor nagyon korán bekapcsolódott *Karsai László* adjunktus, akivel egy ideig együtt csináltuk a KE-t. Volt olyan időszak, amikor ő egyedül tanította a KE-es hallgatókat, jelenleg kandidátusi disszertációjának anyagát gyűjti, így megint rám „hagyományozódott" a felelősség, bár az én terveim között az is szerepelne, hogy a jövőben egy olyanfajta munkamegosztásban kellene oktatni, amelyben minden oktató fel tudná villantani a maga szakterületének egy elmélyültebb és kutatásokra is alapozott részét.

— Minden indulás nehéz. Voltak-e viták a KE oktatási koncepciójának kialakításakor? Gondolok itt arra, hogy országok szerinti vagy egy eszmetörténeti, illetve a kettő kombinációját jelentő elképzelések nyertek-e megfogalmazást, vagy a személyi feltételek domináltak?

— Azt hiszem, hogy túlságosan leegyszerűsíteném a kérdést, ha az akkor meglévő személyi feltételekből indulnék ki, hiszen a koncepcióra kell felkészülnie az oktatónak, és nem fordítva. Voltak viták egyébként a tekintetben, hogy hogyan is fogjuk fel Kelet-Európa története oktatását. Nyilvánvalóan az ideális az lenne, és ma már úgy érzem, hogy kezdjük ezt megközelíteni, ha kialakulna a hallgatókban egy általános régiószemlélet (kapcsolódva az egyetemes történeti folyamatokhoz), túllépve egyfajta szűken értelmezett politikatörténeten. Ma már — úgy érzem — egyre inkább képes a tanszék arra, hogy ezzel párhuzamosan ideológiatörténetet, társadalomtörténetet is oktasson a KE-ben.

— Szegfű Gyula mondja 1927-ben, hogy a magyar egyetemes történetírásnak úgy lehetne bekapcsolódnia az európai történetírásba, hogy a határon túli magyar kisebbségek problémáin keresztül az adott ország jelenét és múltját vizsgálja. A tanszéken a KE-vel kapcsolatban mennyiben van egy olyan tendencia, hogy a határon túli magyar kisebbségek helyzetét nem csak mint magyar ügyet kezelik, hanem mint az adott társadalom fejlődési viszonyainak integráns részét?

— Én vitatkoznék ezzel a szekfűi gondolattal, miszerint a magyar történetírás kizárólag ezeken a pontokon tud igazán bekapcsolódni az egyetemes történetírásba. Egyrészt leszűkítenénk az egyetemes történeti folyamatokat egy ilyen gondolatközpontúsággal, ugyanakkor — a kérdés második felére válaszolva — határozottan kivehető az a törekvés a tanszéken, hogy ne az adott ország belső gazdasági-társa-

(Folytatás a 4 oldalon)

Horváth István a tudományegyetemen

Február 5-én a Csongrád megyei látogatásának keretében *Horváth István*, az MSZMP KB titkára a délutáni órákban látogatást tett a József Attila Tudományegyetemen. *Csákány Béla*, az egyetem rektora miután köszöntötte a vendéget és a kíséretében érkezett megyei párt- és tanácsi vezetőket, rövid tájékoztatást adott a közel 3400 hallgatót foglalkoztató intézmény életéről. Ami olvasóinknak is új lehet: a közelmúltban megállapodás született arról, hogy új, biotechnológiai kutatólaboratóriumot hoznak létre az egyetemen, amelynek elsődleges célja a biológiában elért kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásának elősegítése lesz. A rektor emlékeztetett arra, hogy 30 évvel ezelőtt az akkor új területnek számító kibernetika művelésére *Kalmár László* hozott létre önálló laboratóriumot, amely az azóta eltelt időszakban úttörőszerepet játszott a számítástechnikai kultúra elterjesztésében. Hasonló szerep vár a most induló biotechnológiai laboratóriumra.

Nagy László, az egyetem megbízott párttitkára a 13 alapszervezetbe 515 tagot — köztük 95 hallgatót — tömörítő pártszervezet életéről számolt be úgy, hogy a pártépítés és az információáramoltatásának ügyét állította mondandója középpontjába. Elmondta: az információs bizottság kiváló munkát folytat, ugyanakkor nem lehet elégedett a pártépítés eredményeivel a hallgatók körében.

Papp Ignác, az állam- és jogtudományi kar dékánja elmondta, tevékenységük homlokterében az áll, hogy a nappali, esti és levelező tagozat tantervét közelítsék egymáshoz. Távlati terv a posztgraduális szociológusképzés és a nappali tagozaton folytatandó közgazdásznképzés. A dékán gondjaik között megemlítette, hogy a jogi kari közvélemény is élesen veti föl a bérkérdést, hiszen az utóbbi néhány évben többen éppen az alacsony fizetések miatt hagyták el az oktató-kutató munkát.

Horváth István arról szólt először, hogy főként az államigazgatásban dolgozókkal kívánt találkozni, de nem tartja haszontalannak a felsőoktatás vezetőivel történő eszmecserét sem, hiszen a tudomány és az értelmiség nevelése a politikának a globális problémákat követően a legizgalmasabb kérdései közé tartozik. Természetes — hangsúlyozta a KB titkára — hogy a politikában a munkásjelleg az elsődleges, de ez nem vezethet hamis munkáseszményítéshez. Tudnunk kell tehát, hogy az értelmiségnek valóságos társadalmi szerepe egyre nő. Horváth István értékelése szerint az MSZMP politikai gyakorlatának egyik határainkon túlra is ható vonása az értelmiségi politika. Ma már nem ismeretlen tény, hogy a politikát és az értelmiséget az általános gazdasági terheken kívül hasonlóképp egyéb terhek is nyomják, s ha a válasz nem is mindig azonos, az értelmiség egészére, helyzetére, jövőképére s nem csupán különös válaszadóira kell fordítani a figyelmet.

Az eszmecserét kötetlen beszélgetés zárta, melyben az egyetem legsúlyosabb gondjai ugyanúgy elhangoztak, mint a tudományos élet megújulásának reménye.

Készülődés a KISZ XI. kongresszusára

Előző számunkban közöltük a KISZ KB Egyetemi és Főiskolai Tanácsának vitairatát *„Hol tartunk, merre haladjunk?"* címmel. Ezúttal a kongresszusi felkészülésnek egy fontos helyi, egyetemi állomásáról számolhatunk be: *február 6. és 8. között zajlott le* — a JATE KISZ Bizottságának szervezésében — az a rendezvénysorozat, amely az egyetem KISZ-szervezetének, KISZ-tagjainak biztosított vitafórumot álláspontjaik tisztázására az ifjúsági szervezet megújításának mikéntjét illetően.

Régi gond — és ez nem csupán a KISZ-re vonatkozik —, hogy a választók és választottak közt *nem megfelelő az információáramlás.* E problémát enyhítendő került sor február 6-án este a JATE-klubban egy régóta kívánatos eseményre: az Egyetemi Tanács hallgatótagjai számoltak be tevékenységükről; a hallgatóság érdekképviseletének Egyetemi Tanácson belüli lehetőségeiről.

A február 7-i eseményeknek szintén az egyetemi klub adott otthont: a délelőtt folyamán *Kozma József*, a JATE KISZ Bizottságának titkára tartott *vitaindító előadást*, melyben az egyetemi ifjúság jelenleg tapasztalható fő problémáit az alábbiakban jelölte meg.

1. Változatlanok a *képzési rendszer hiányosságai.* Úgy tűnik, hogy az átfogó felsőoktatási *reform elbukott;* tudomásul kell venni, hogy kézzel fogható eredményeket e téren csak bizonyos részletkérdésekben lehet elérni.

2. Változatlanul csökkenő tendenciát mutatnak az anyagi lehetőségek; jó példa erre az ösztöndíjak reálértékének permanens csökkenése, melynek mértéke az utóbbi öt évben 20%-ot tett ki.

3. Az együtt politizáláshoz nem mindig sikerül megtalálni a partnereket. Ez mindkét oldalra vonatkozik, azaz, a párt- és állami vezetőkre és a hallgatókra egyaránt. *Hiányzik a közös érdekeltség felismerése.*

4. A párt és KISZ-szervezetek kapcsolata *nem kielégítő.* A megyei és országos KISZ-szervezetek vezetőinek megválasztása nem a tagság közvetlen részvételével történik.

5. A KISZ hivatalosan deklarált és valós működése között *különbség tapasztalható;* ezért szükséges *megreformálni a szervezeti szabályzatot.*

6. Fontos és szintén változatlan problémát jelent a *tájékoztatás hiánya;* sem „föntről le", sem „lentről föl" nem áramolnak kellő mértékben az információk.

Kozma József a KISZ fő feladatát a fenti problémák felszámolásában látta meg, valamint a diákönkormányzat terén történő előrelépésben. Egyik fő feladatunk az — miként mondotta —, hogy az *érdekképviselet terén elért pozícióinkat* ha lehet, még az eddigieknél is közvetlenebb formában őrizzük meg, illetőleg fejlesszük tovább.

A vitaindító előadást a kari KISZ-titkárok vezetésével megtartott ülések követték, mely programok még február 8-án — lapunk zártakor — is tartalmas vitákkal folytatódtak.

A városi tanács tájékoztatója a TTK-n

Csonka István, a Szeged Megyei Városi Tanács általános elnökhelyettese tartott tájékoztatót február 5-én a JATE Béke épületének előadótermében, eleget téve a Természettudományi Kar pártszervezete meghívásának. Előadásában a *VII. ötéves terv* városunkra vonatkozó előirányzatait ismertette.

A következő öt esztendő folyamán az előrejelzések szerint Szeged lakossága 2,1%-kal fog emelkedni, főként a bevándorlási folyamatnak köszönhetően; az ismert demográfiai tendenciák miatt azonban a *lakosság fokozatos elöregedésével* kell számolni. Jelenleg a város lakossága 180 000 fő, az ún. „nappali népesség" viszont ennél magasabb — nappali népesség alatt az itt dolgozó, de nem feltétlenül itt lakó embereket értve —, így tehát gyakorlatilag *Szegednek kétszázezres népességet szükséges eltartania.* Az ismert szűkös anyagi lehetőségek miatt a következő ötéves tervre előirányzott pénzmennyiségnek több mint fele a már meglevő létesítmények működtetésére kell fordítódjék; fejlesztésre csupán a fennmaradó összeg jut. Így történhet meg, hogy amíg a VI. ötéves tervben 9900 lakás került átadásra, addig a következő ötéves tervidőszakra *csak 5700 lakás* elkészülésével lehet reálisan számolni.

A lakáshelyzet alakulása mellett, miként országosan is, a *középiskolai tanteremellátottság* képezi a fő gondot, hiszen a demográfiai hullám most „érkezett" a középiskolákba. E tekintetben kedvezőbb hírekről számolhatunk be, mint a lakásépítések kapcsán: a tervidőszak végére *egy 24 és egy 20 tantermes középiskola fog felépülni* — ez utóbbi Rókus városrészben —, sőt, a város középiskolai hálózatát még ezen felül is 8 tanteremmel kívánják bővíteni.

A fent említettek mellett nagy súlyt helyeznek az egészséges ivóvíz biztosítására is; szerencsére e téren városunk *lényegesen kedvezőbb helyzetben van* az országos átlagnál. Gondok inkább a szennyvízelvezetés (főleg Alsóvároson és Móravároson), valamint a szennyvíztisztítás terén mutatkoznak.

Csonka István előadását a jelen levő párttagság kérdéseinek megválaszolásával fejezte be.

Nyugdíjba vonuló orvosprofesszor köszöntése

Bensőséges ünnepség színhelye volt a közelmúltban a Szegedi Orvostudományi Egyetem Kórbonctani és Kórszövettani Intézete. Az intézet társprofesszorát, *dr. Bara Dénest* köszöntötték munkatársai, s emlékeztek meg közel négy évtizedes munkásságáról.

Dr. Ormos Jenő tanszékvezető egyetemi tanár baráti hangú köszöntőjében a közös munkában eltöltött időkre emlékezett vissza, a kezdetektől egészen napjainkig.

Dr. Bara Dénes 1945-ben kezdte egyetemi tanulmányait Szegeden, 1950-ben avatták orvossá. Azóta dolgozik megszakítás nélkül a kórbonctani intézetben; 1963-tól docensként, 1970 óta pedig egyetemi tanárként.

Mint elmondotta, betegsége után kérte nyugállományba helyezését, ám végleg nem szándékozik abbahagyni a munkát; kollégái ezután is számítanak tanácsaira, s a *fő kutatási területét képező neuro-endokrinológia terén felmerülő problémákról kikérik majd véleményét.* Azon kérdésre, hogy milyen tanácsokkal kívánja ellátni a fiatalabb orvosnemzedéket sokéves tapasztalatai alapján, Bara professzor a következőket válaszolta: *„Úgy érzem, minden olyan orvosnak, aki jövendő munkája során műtéteket fog végezni — gondolok itt elsősorban sebészekre, szülész-nőgyógyászokra —, igen ajánlatos, hogy néhány évet előtte osztályunkon töltsön."*

A baráti, oldott hangulatú ünnepség befejezéseként nem csupán a jelenlegi, de a már korábban nyugdíjba ment munkatársak is ajándékokkal köszöntötték a professzort.

(Somogyi Levente felvétele)

Nyitott egyetem Zsámbékon

1986. július 1—6. között Zsámbékon, nyitott egyetemet rendeznek, melynek témái: a társadalmi tervezés szerepe a területi és országos természet- és környezetvédelmi problémák megoldásában; a védett területek pedagógiai hasznosítása; a lakóhelyi környezetkultúra. 1986. július 7—12. között „szomszédolást" szerveznek a délnyugati hármas-határszögben: Keszthely, Zágráb, Fiume, Trieszt, Velence, Klogenfurt, Graz, Szentgotthárd, Szombathely útvonalon. Jelentkezhetnek — egy pályázati dolgozat benyújtásával — az ország minden felsőoktatási intézményének hallgatói, oktatói és diplomás fiatalok. A hét pályázati téma: 1. Terület és iskolája. A felsőoktatás területi kapcsolatai. Szakmai gyakorlat és társadalmi gyakorlatszerzés lehetőségei. Egy szellemi központ lehetőségei. 2. Értelmiségi szerepvállalás. Értelmiségi modellek a gyakorlatban. 3. A társadalmi tervezés Magyarországon. A társadalmi demokratizmus érvényesülése egy településen. Demokratizmusra nevelés egy főiskolán, egyetemen. 4. Szaktudás és hivatás. A pályázó választott szakmájának gyakorlását befolyásoló társadalmi tényezők elemzése. 5. Javaslat egyetemközi értékmentő munkára (egy megmentendő műemléki, természeti stb. érték leírása, javaslat a mentés módjára, időpontjára stb.) 6. Természetvédelmi és környezetvédelmi kérdések. A védett területek pedagógiai hasznosítása. Helyzetelemzés, javaslatok. 7. A felsőoktatási intézmények nemzetközi kapcsolatai. A hallgatói nemzetközi szervezetek évközi és nyári tevékenységének bemutatása.

Terjedelmi és formai megkötés nincs, más, ezekhez hasonló tematikájú dolgozattal is lehet jelentkezni. A pályázathoz a jelentkezést február 28-ig, a kész pályamunkát április 30-ig várja az ELTE Egyetemi Könyvtár Felsőoktatási művelődésközéleti tanácsadó szolgálata Budapesten az 1053. Károlyi M. u. 9. szám alatt, telefon: 174-967. Jelentkezési lapot az egyetemek, főiskola titkárságán lehet kérni.

Gyógyszerészek avatása

A Szegedi Orvostudományi Egyetem tanácsa február 8-án délben nyilvános rendkívüli tanácsülést rendezett a Vörös Csillag Filmszínházban.

Az egyetem és a Gyógyszerésztudományi Kar vezetői, oktatói, valamint a filmszínház nézőterét megtöltő hozzátartozók jelenlétében *dr. Minker Emil* egyetemi tanár, általános rektorhelyettes elnökletével *dr. Selmeczi Béla*, a gyógyszerész kar dékánja, 6 gyógyszerészt doktorrá és 75 végzett hallgatót gyógyszerésszé avatott.

Szovjet vendég a JATE-n

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat helyi szervezete és a Magyar Jogász Szövetség Csongrád Megyei Szervezete meghívására *Grigorij Vasziljevics Atamancsuk*, az állam- és jogtudományok doktora, az SZKP Társadalomtudományi Akadémiája professzora előadást tartott február 3-án a TIT Kárász utcai klubhelyiségében. *Az SZKP újjászerkesztett programja a szovjet politikai rendszer fejlődéséről* címmel.

A szovjet vendég előadása előtt látogatást tett a József Attila Tudományegyetemen, ahol az állami vezetők tájékoztatták az egyetem életéről.

Rektori tanács

A közös kollégiumról

Sokan csak a központi napilapokból értesültünk arról, hogy a VII. ötéves terv fontosabb beruházásai között szerepel a József Attila Tudományegyetem és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola közös diákszállása. Az egyetem rektori tanácsa — melyen meghívottként jelen volt és a főiskola gondjait, álláspontját tolmácsolta *dr. Szendrei János*, a JGYTF főigazgatója — abban volt hivatott dönteni, hogy hol épüljön az új kollégium. Két terület áll ugyanis az egyetem rendelkezésére (a főiskolának nincs számbavehető telke): egyik az Ilona utcában, ahol szanálni kellene néhány elaggott bérlakást, a másik az újszegedi Herman Ottó Kollégium szomszédságában. Utóbbi mellett nem csupán az szól, hogy egy megfelelő hőközpont már működik a két meglevő kollégium kiszolgálására, hanem az is — sok egyéb mellett végső érvként — hogy az Ilona utcai terület — lévén belvárosi — jobban megfelel a leendő menza helyének. A döntést ez a körülmény tette egyértelművé, s abban bízunk, hogy hamarosan beszámolhatunk a tervek elkészültéről, a kivitelezővel való egyezségről és az építés megkezdéséről. Az egyetem és a főiskola vezetése az ötéves terv végétől számolhat úgy, hogy némiképp enyhülnek elszállásolási gondjai.

Doktoravatás a JATE-n

A József Attila Tudományegyetem Tanácsa nyilvános doktoravató ünnepséget rendezett február 8-án.

Az egyetem központi épületének aulájában a JATE rektora a karok, a társadalmi- és tömegszervezetek képviselői jelenlétében előbb az állam- és jogtudományi kar esti és levelező tagozatán végzett 69 hallgatót fogadta doktorrá, majd a bölcsészettudományi kar 12 és a természettudományi kar 15 (közöttük két jugoszláv állampolgárságú) jelöltjét avatta doktorrá.

Alapítvány

*Dr. Kanyó Zoltán*nak, a közelmúltban fiatalon elhunyt kiváló irodalomtudósnak, a szemiotika nemzetközi hírű kutatójának, a JATE Bölcsészettudományi Kar docensének, népszerű oktatójának emlékére özvegye alapítványt ajánlott föl, melyet az illetékes minisztérium és az egyetem vezetése köszönettel elfogadott. A 100 000 forintos alapítvány kamatából minden évben egy háromtagú bizottság döntése értelmében fiatal, irodalomtudománnyal foglalkozó kutatók kaphatnak díjat.

Az alapítványról szóló okiratot a tudományegyetem rektori tanácsülésén az elhunyt édesanyja jelenlétében *dr. Kanyó Zoltánné* és *dr. Csákány Béla* rektor látta el kézjegyével.

A kultúra nyilvánosságáért

A Centrál: egyetemi kávéház

Az Eötvös Loránd tudományegyetem felsőoktatási művelődés-közéleti tanácsadó szolgálatának szervezésében ez év nyarán kilencedik alkalommal kerül sor a művelődéstörténeti nyitott egyetem megrendezésére. A február 2-től 8-ig tartott előkészítő tanácskozás során a pécsi, szegedi, debreceni és budapesti felsőoktatási intézmények küldöttei — hallgatók és fiatal értelmiségiek — az Európai Kulturális Fórum dokumentumaival, és a magyar delegáció előterjesztett javaslataival ismerkedtek; beszélgetéseket folytattak a delegáció tagjaival, alkotóműhelyeket és háttérintézményeket látogattak meg, a Nyitott Egyetemen hasznosítható tervekkel és kapcsolatokkal foglalkoztak. A résztvevők négy munkacsoportban — 1. Előadóművészet. 2. Képző- és Iparművészet 3. Irodalom 4. Egymás kultúrájának ismerete — tevékenykedtek.

Az előkészítő tánácskozásnak, az általános tájékozódás mellett igencsak valóságos, gyakorlati feladata volt, hogy továbbgondolja és megvitassa az ELTE Felsőoktatási művelődés-közéleti tanácsadó szolgálatának javaslatát az egyetemközi „Centrál" kávéház és információs központ létrehozására.

Az V. kerület, Károlyi Mihály utca 9 számú házban — a régi Centrál kávéház helyén — ma az Eötvös Klub működik; leromlott műszaki, lehetetlen anyagi körülmények között, az egyetemhez méltatlan színvonalú és szervezésű rendezvényekkel. A Hét majd a Nyugat szerkesztőinek egykori törzshelyét, a 750 négyzetméteres helyiségegyüttest, melyben hajdan Kiss Józsefnek vagy Bajcsy-Zsilinszky Endrének is volt törzsasztala — nem elsősorban a tisztelet és a nosztalgia, de a szükség okán, ismét a szellemi találkozások és az értelmiségi alkotómunka helyszínévé kívánja tenni a javaslat. „Azok számára, akik leendő értelmiségi szerepüket úgy értelmezik, hogy a hivatásukhoz kapcsolódó közéleti, társadalmi közegben is vállalnának, sőt keresnének feladatokat a felkészülésre jelenleg csaknem kizárólag az oktatást kiegészítő tevékenységformák során van mód. Ez pedig a későbbi munkahelyzet modelljeként elsősorban egyetemközi lehet (amelyet alátámaszt az egyetemközi együttműködés gazdasági és tartalmi előnye is). E tevékenységformák az egyetemközi, illetve a vonzáskörzettel való kapcsolat motorjai mozgékonyságuk következtében is lehetnek; mivel nincs olyan központi intézmény, amelyiknek feladata az együttműködés szervezése, a kialakuló kapcsolatok alulról, elsődleges közegükben épülhetnek, s így a tényleges igényeket követhetik. A mind a gyakorlatban — sok partner együttműködésén alapuló módszer megfelel a munka természetének." — ekképp a javaslat.

A dokumentum készítői úgy látják, hogy nem kielégítő a felsőoktatási intézmények egymással való kapcsolatrendszere, nem kielégítő kapcsolatuk a vonzáskörzet tudományos, kulturális, közéleti szervezeteivel, intézményeivel, és éppúgy a nemzetközi diák-szakmai és felsőoktatási szervezetekkel sem. Viszonyuk a dolgozó értelmiséggel — elsősorban a közéleti szemléletükben és cselekvőképességükben kimagasló iskolateremtő egyéniségekkel — esetleges. A kezdeményezések nélkülözik a szakmai, szakmaközi nyilvánosságot, a kötetlen tapasztalatcsere lehetőségét és a rendszeres információszerzést.

A javaslat mindezek alapján a következő feladatok ellátására kívánja alkalmassá tenni a Centrál Kávéházat. Legyen helyszíne nem rendezvény jellegű, kötetlen bemutatkozó és tapasztalatszerző fórumoknak, kapjon külön hangsúlyt — már csak a múltra való tekin-

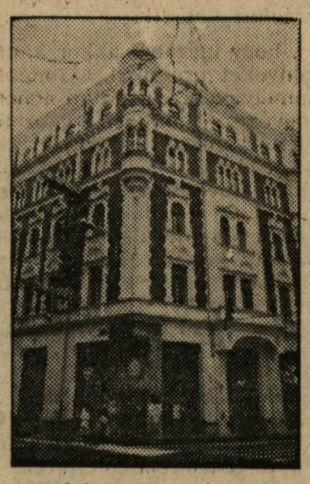

tettel is — a mai magyar irodalom, különös tekintettel a pályakezdőkre. A kézikönyvtáron felül, gyűjtse a nehezen hozzáférhető arra érdemes, egyedi hallgatói munkákat, (TDK, szakdolgozat, pályázat) az egyetemközi művelődés-közéleti felkészítés, terepmunka melléktermékeit (videofelvételek, fotósorozatok, hangfelvételek), a felsőoktatási lapokat, kiadványokat, kül- és belföldi tanulmányutak, szakmai gyakorlatok beszámolóit. Helyet kívánunk adni a CEPES (Európai Felsőoktatási Központ) magyarországi dokumentációjának is; szeretnének tehát létrehozni egy sajátos, működésükhöz kapcsolódó információs bázist. A Centrál Kávéházban helyet kaphatna némely egyetemi lap és folyóirat szerkesztősége és egy olyan munkaközvetítő iroda, amely a hallgatók tanulmányaihoz kapcsolódó munkalehetőségeket, az egyetemen kívüli tudományos tevékenységben való részvételt biztosítaná. Egész évben működne a nemzetközi diákklub, amely hazánkban tanuló, illetve a turistaként hozzánk látogató külföldi egyetemistákkal való találkozásokra adnak lehetőséget. A kávéház — megtartva egykori funkcióját is — olyan vendéglátóhely lenne, ahol a fiatalok anyagi lehetőségeihez igazodó áron lehetne némi ételhez és italhoz jutni.

A teljesség felé

A IX. művelődéstörténeti nyitott egyetem előkészítése során a munkában résztvevő egyetemisták és fiatal értelmiségiek találkoztak tudományos és művészeti életünk néhány — az Európai Kulturális fórumon is résztvevő — kiemelkedő személyiségével. A hangszalagra rögzített beszélgetések közül ezúttal kettőből közlünk részleteket.

Jánossy György állami díjas építész, a Képző- és Iparművészeti Főiskola tanára lenyűgöző előadást tartott, amelyben az építészet ürügyén Wittgensteintől Mozartig és a pecséthamisításra legalkalmasabb német Elephant radírtól a fúga szerkezetéig rengeteg minden helyet kapott; kivételes humorral és szuggesztivitással.

— Ha kimegy Párizs külvárosába, ott ugyan azt a gigantomániát látja, mint a Lomonoszov egyetem épületén. Mindenütt olyan pokoli építményekkel találkozunk, hogy joggal érzi; el ebből a világból. Budapest mégis szerencsésebb, mert nem volt annyi pénzünk, hogy a háború után megmaradt épületeket is leromboljuk, és tönkretegyük a város képét, mint történt az például Kölnben. Budapest belvárosa talán a legértékesebb századfordulós együttes lesz, ha meg tudjuk őrizni. A rekonstrukciós tervek ismeretében sajnos kételkednünk kell ebben. Ráadásul elpusztítottuk a magyar kézművesipart, tehát a szükséges munkánkat már nem tudjuk azon a szinten elvégezni, amelyen épült 80—100 évvel ezelőtt. A gépesített kistechnológia szinte ismeretlen nálunk; az erők szinte kivétel nélkül a nagy technológiák területén vannak, s a létező kisiparnak sem a műgond a legfőbb erőssége. A századforduló idején a magyar építőipar harmadik-negyedik volt a világon. Csak Anglia és az Egyesült Államok előzte meg. Jobban építettünk, mint Párizsban. A pesti századfordúló nekem szebb mint a bécsi. Hasonlítsuk csak össze a bécsi Opera száraz homlokzatát, és azt az ízes gyönyörűséget, ami a pestin látható. A Mátyás-templom tornya szebb, finomabb, mint a Wotivkirche.

Ha szétnézünk a világban, látnunk kell; *az avantgarde szemétsöprögetése történik.* Egy kimerülő szemlélet az utolsókat rúgja. Milyen volt az avantgarde kora? Analizáló periódus volt, mely erősen szolgált a rációnak. Sőt, amikor beleszaladt a szürrealizmus irracionalizmusába, akkor is logikusan fogalmazott. Az izmusok általában az egészből — amelyet megtalálhatunk Tiziano vagy Rembrandt képein — kiválasztottak három elemet, s ezt teljességnek tekintették, úgy tálalták elénk, mintha az egész lenne. A ráció — mert fontolva halad, és minden lépését igazolnia kell — sohasem érheti el a teljességet. Ez a mostani krízis egyik oka. Az élet teljessége — ha a szót jól értelmezem — az irraciolazmuson keresztül közelíthető meg és most nem az őrültekre, hanem a rációra épülő intuíciókra gondolok, amely minden művésznek parancsa; hiszen teljességet kell megragadnia. Hogy néz ez ki az építészetben, városrendezésben? Az Atheni Charta társasága csak azokat a szempontokat vette be programjába, amelyre meg volt a válasza. Az élet teljes bonyolultságát nem vállalta. Az eredmény világos: Óbuda például tökéletesen megfelel az Atheni Chartának, de elviselhetetlen életformát teremt.

Az építészet alapkérdése tulajdonképpen létfilozófiai kérdés: hogyan érdemes élni? Erre az építészet nem felel. A csőd teljes, mert az izmusok által meghatározott periódus nem fedte le az élet egészét. Ezt jól mutatja az is, hogy az elmúlt hetven év alig teremtett olyan értékű alkotást, mint a történelmi korok. Ma már más a helyzet mint a barokk kialakulásakor, amikor az új építészet nyugodt szívvel söpörte el a gótikát, mert szent meggyőződése volt, hogy az szemét. Az alapvető újdonságok kötelező volta ma már nem elégít ki minket; a régi életforma jó néhány elemét is hitelesnek tartjuk. Szokták mondani, hogy az avantgarde építészet a klozeton és a fürdőszo-

Jánossy György

ban keresztül lopakodott be az emberek szívébe. Ez persze nem jelenti azt, hogy az avantgarde értéktelen lenne, hiszen azzal, hogy analizált, és egy-egy részt túlharsogott, részleteiben jobban megismerte az alakító eszközeinket és az értékeinket mint minden eddigi kor. *A mi problémánk tehát: újra megteremteni a szintézist, összeállítani az egészet, hogy a legkisebb tárgyakban is létrehozzuk* a teljességet.

Ez olyan felsőoktatási intézmény — most nem csak a Képző- és Iparművészeti Főiskolára gondolok — amelyik hisz abban, hogy a világalakítás szempontjából nélkülözhetetlen, minden külső eszköz és segítség nélkül a társadalom jelentős tényezőjévé nőheti ki magát — pusztán gondolkodásának ereje és annak pátosza által.

Egy tükör összetört

Varga Imre Kossuth-díjas szobrászművésszel folytatott 4 órás beszélgetésünkből önkényesen — bár nem a művész tudta és beleegyezése nélkül — kiemeltünk néhány gondolatot; ekképp próbálunk — ha töredékesen is — reprodukálni.

Az időről

— Tudják, hogy Mózes miért bolyongott a zsidókkal negyven évig a pusztában, mielőtt az Ígéret földjére lépett volna? Mert szüksége volt arra, hogy az Egyiptomban asszimilálódott, a magas kultúrát ismerő, öntudatos generáció kihaljon. Ehhez körülbelül negyven év kellett. Az időnek ilyen szerepe is van. A generációk persze készek arra, hogy kihaljanak, csak egy kis idő kell hozzá.

„Hinaus mit uns!" (Ki velünk!)

A stratégiáról

— A mi generációnk megtanulta az óvatosságot. Abban a pillanatban, ha valakinek nagyon biztosan, nagyon magasan lobog a zászlója, akkor én igyekszem a legközelebbi bokor tövébe elvonulni. Ez bizonyára rossz reakció, de én úgy tapasztaltam, hogy ami például verbálisan nagyon szépen van összeszedve, attól félnem kell. Amikor talán tizenöt éves kisdiákként először került a kezembe Széchenyi „Hitel, Világ, Stádium" című munkája, akkor azt élveztem leginkább, hogy ilyen pocsék magyar nyelven kevesen írtak.

— *Jelképes szobrainak szimbólumrendszere meglehetősen hozzáférhető, könnyen értelmezhető. A megfogalmazásnak ez a módja alkotói szuverenitásának természetes része, vagy a közérthetőség érdekében vállalt tudatos önkorlátozás?*

— A teljes szuverinitás az lenne, ha magammal beszélgetnék. Ebben nem hiszek. Én azt vállaltam, hogy Magyarországon élek. Nekem ezzel az országgal, a benne élő emberekkel kell párbeszédet folytatnom, tehát az itt kialakult jelrendszerben beszélek. Kódolok bizonyos jeleket, de a szobor csak akkor elevenedik meg, ha valaki, aki előtte áll, dekódolja ezeket. Ennek pedig két feltétele van; hogy ugyanazt a jelrendszert beszéljük, vagyis hogy azonos legyen a kultúránk, és hogy a néző kellő nyitottsággal, a megértés szándékával közeledjen a műhöz. Ha keresztet vetek, ez magának is azt jelenti: hiszek Istenben, elismerem az evangéliumok igazságát. Vagy itt van például a

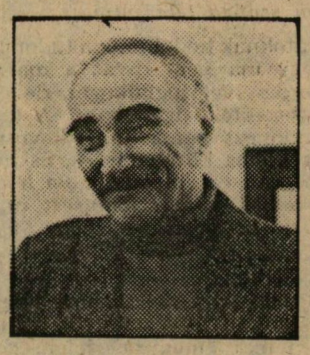

Varga Imre

zsidó mártírok emlékére készülő szobrom. Ebben az esetben az ábrázolásnak nonfiguratív módszerét kellett választanom, mert ortodox zsidók temetőjébe figurális dolgot nem lehet bevinni. Csináltam egy némileg eltorzított fordított menorát, amelyből kibújnak az új ágak. Az én számomra. ennek szomorú, gyászos hangulata van, s a konvenciók közössége alapján másban is ugyanezt az érzetet keltheti.

Ha ilyen egyszerű jelek képesek ekkora tartalmat hordozni, akkor könnyű helyzetben vagyok már csak beszélnem kell.

A pénzről, a fiatal szobrászok lehetőségeiről

— Krúdy-emlékművemre nincs ugyan még megrendelés, de meg kell öntetnem a nagyszobrait — 720 ezer forintot fogok kifizetni a jövő héten — mert ki akarom vinni a bécsi és párizsi kiállításomra. Nekem már nincsenek anyagi gondjaim, hiszen jelen vagyok jó néhány európai múzeumban és ez biztosítja a megrendeléseket is, de ahhoz, hogy valaki Magyarországon vagy máshol elfogadtassa magát; ez körülbelül nyolc-tíz millió forintba kerül. Ennyi pénz szükséges ahhoz, hogy egy szobrász felépítse a saját imagóját. Egy induló művésznek ezek a feltételek teljesíthetetlenek. A magyar államnak magára kell vállalnia ezeket a terheket, mert enélkül egy fiatal szobrász képtelen létezni. Az oktatás problémái mellett a legnagyobb gond, az évtizedek alatt kinevelt művészek menedzselésének hiánya, a létfeltételek biztosítatlansága. Olyan ez, mintha Mancikát megtanítanák bundát varrni, és kiküldenék a Szaharába; dolgozzon ott. Végül is minden megvan hozzá: Szahara van, hely van, varrni tud, — éljen meg.

A Duna-medencéről

— Furcsa dolog, de előttem mindig ugyanaz a kép jelenik meg, ha a Duna-medencére gondolok. Mintha egy tükröt kalapáccsal összetörtek volna, és ezek a szilánkok már nem tükröznek, csak szúrják egymást. Úgy érzem, hogy azok a népek, amelyek nemzetiségüket mások rovására hangsúlyozzák, saját jövőjüket tagadják meg.

A csillagról

— Rossz emlékeim vannak azokról a módszerekről, amelyekkel — Kossuth nevét felhasználva — a nemzetközi öntudatot igyekeztek gerjeszteni mind a két világháború között, mind az 1945 és 1952 közötti időszakban. Valószínűleg ez a történelmi tapasztalat késztet arra, hogy Széchenyi István nézeteit tekintsem magaménak. Mert állhatunk a csatában szétdúlt homlokkal és szétdúlt fürtökkel, a sírt, hol nemzet süllyed el népek vehetik körül, s a népek millióinak szemében gyászkönny ülhet... De tudja kinek üljön a szemében gyászkönny? Hát ne azoknak, akik engem gyászolnak! Én ennek a generációnak azt akarom megtanítani, ha lehet, hogy a túlélés kötelesség, és csak a gazdasági felemelkedés lehet az a bázis, amelyre felépülhet egy nemzet öntudata, mert e nélkül a nemzeti öntudat nem más, mint pusztába kiáltott szó. Nemrégiben kezembe került negyven iskolás dolgozata. A gyerekeknek arra a kérdésre kellett válaszolniuk: „Mi szeretnél lenni? Hogyan képzeled el a jövődet??" Harmincketten leírták, hogy diszszidálni szeretnének. „Nem tudom elképzelni, hogy ebben a társadalmi rendben, a saját törekvéseimet, céljaimat meg tudom valósítani." — így ír egy tizennégy éves kislány. Harminckét jövendő disszidens magyar. És ezek a gyerekek nem azért akarnak elmenni, mert ott kint lobog a zászló, itt pedig nem, mert ott nemzeti, itt pedig nem, vagy mert Isten kezükbe adta a tárogatót.

Nagyon jó ha van kossuthi csillagunk, de tudnunk kell, hogy az a távoli, horizontbeli csillag „csak" vezérelhet bennünket, de a mindennapi lépéseket itt kell megtennünk; hasraesve és újra felkelve.

Az oldalt írta Lőrinczy Attila, a fényképeket készítette S. Balogh László.

Szépirodalmi rovat

Kurdi Fehér János

Vendégünk Magritte felolvasóest*

„A tenger tömege feltárul"

(M. Deguy)

Egy távozás rejtélye

Nyomban felkel a nap,
Nyomban ott érzed magadban
az érzékelés ünnepélyét.
Füledben apró dobokon játszik
még az éjszaka, a lusta
zenekar most egyszerre fürge lett.
Ez a hajnal, ez a megterített
asztal, fagyott szemedben
sikló órák.
Így ér véget minden utazás,
homlokod izzadt, hajad fáradt.
Egy hegedűhúr választ el az ébredéstől.

A magányos sétáló álmodozásai

Un visage vient
Combodon végigfut egy régi
kéz, távolodva, majd a sarkon
megáll. A suhogás bíztat,
csak előre. Markodban
nedves pisztolygolyó.
A képen még igazít
egyet a festő, lelke
a táj fölé száll.
A háttérből egy arc
merül föl, fogaid közé
krétapor száll.

A szép hajó szíve

A tenger távoli dobbanás.
Melleden hermelin, övedben
sárga kesztyűk. A sziklát
alulról zavarja néhány
fahasáb, rozsdás fegyverek
ültetnek gyomot beléd.
Átlátszó szerelmed a hullámtól
hideg, karját nem vérzi
a törtüveg rózsa.
Egy szál átüti homlokod,
csak egy dobbanást
rejt magába a mélység.

Egy kiállítás reménytelensége

Nincs madár és szín.
A kövek között széttört
fényképezőgép.
Testedre emlékszik néhány
árnyék, tollakat vetít
nyakad köré a csillogás.
Az üveg szétröppen,
színtelen képkeret
hull az előző helyre.

Kísérlet és a szemlélődők

A szem nem eszköz.
Könyvek kísértenek és
veszélytelen rosszakarók.
Az épület is nyomasztó,
körülötted a kert, a vendégek,
az asztalok között
ázott lapok. A zsivajból
kihallatszik a csönd.
Ma nincs remény,
tükröket állítasz
szembe a nappal.

Harmadik szomorúság

Egy nap kamerát találsz
a hajnali kertben.
Látsz benne hét macskát
egy esernyő alatt.
Távoli, egymástól idegen
állatok. Talpuktól nem
származnak nyomok, hangjuk
magányos sírály.
Félsz tőlük, bár elférnek
benned. Karmaikkal társalogsz,
emlékeidhez érnek
az eleven radírgumik.
Ha levetíted, polcaid közt
mozogni fognak a könyvek,
romjaikból egy kastély
építkezik. Tornyait
átvilágítja a hajnali nap.
A tengerről járnak ide
az állatok, puha ösvényeken.

---

* Ezek a versek a belga származású festő, René Magritte tiszteletére rendezett képzeletbeli felolvasóesten hangzottak el. Az esten részt vettek: Philippe Soupault, Alain Robbe-Grillet, Michel Krüger, Michel Deguy és Giorgio de Chirico. Részvételüket nyílt vagy rejtett formában megköszöntem.

Újfajta történetszemlélettel

(Folytatás az 1. oldalról.)

dalmi fejlődésétől függetlenül kutassuk, oktassuk a határon túli magyar kisebbségek történetét.

— Amikor az interjú elkészítésének ötlete felmerült bennünk, arra gondoltunk, hogy mintha nem kapna kellő publicitást az az 1979 óta beindult KE, amely mégiscsak a JATE-hoz, Szegedhez, az országhoz kötődik.

— Nekem az a véleményem, hogy igazából akkor kaphat valami publicitást, ha eredményeket produkál. Gondolok itt olyan műhelymunkákra, amelyeket nyugodtan lehetne kötni a KE-ben résztvevők nevéhez. Diákköri dolgozatok, évfolyamdolgozatok jelenthetik a produktivitást, ugyanakkor az a fajta kezdetleges menedzselési forma, amelyet főleg az első generációjánál próbáltam követni a KE-es hallgatóknak, hogy — túl a szakdolgozaton — diákköri dolgozat elkészítése, recenziók vállalása révén megalapozzuk a tudományos műhely-jelleget, hozott kézzelfogható eredményeket. Ezeket sokszor ki kellett „taposni" a hallgatókból, de ilyesfajta törekvések kétségtelenül voltak abban az időben, és úgy érzem, hogy ez a belső műhelymunka az újabb generációval felerősödött.

— Tehát gyakorlatilag az első évek után most már tapasztalható az izmosodása a KE-nek, a hallgatók vonatkozásában mindenképpen. Úgy látja, hogy valamiféle minőségi változás következett be a történetszemlélet terén?

— Kétségtelen, hogy bekövetkezett. Én úgy érzem, hogy az a tény, hogy *szakmailag erős hallgatókat vonz a KE* (ami persze logikus, de mégis említésre méltó), nagyon fontos eredményként könyvelhető el. A KE-s hallgatók egyetemen belüli megítélése igen jó. Hozzáteszem: a reform kapcsán ezt már kodifikálni is fogjuk: csak olyan hallgatókat tud fogadni a KE, akik vállalják legalább egy nyelv tisztességes elsajátítását.

— Kis nemzetek nyelvére gondol?

— Ez vitakérdés lehet, én a magam részéről támogatnám a „kis nyelveket", hiszen ebben az országban is hiány mutatkozik, de nem kötném meg ennyire a kezünket, mert mondjuk a nagy angolszász Kelet-Európa-kutatások anyagához is hozzá kellene valahogy férni. Ugyanakkor tény, hogy csak „nagy nyelv" ismerete nem elegendő az egyes kelet-európai országok történetének kutatásakor.

— Ha egy kissé tágítjuk beszélgetésünk témakörét, vagyis megnézzük az adott tudományterületet érintő problémákat, megállapíthatjuk: minimális szerepet tölt be az ideológiatörténet kutatásában az orosz marxizmus, a bolsevizmus és a mensevizmus ideológiáinak tudományos igényű vizsgálata, s inkább a német marxizmus (pontosabban: Marx és Engels), valamint az újabban divatos tudományok, pl. politológia, politikai szociológia szerinti megközelítés nyert érvényt, holott — véleményem szerint — alap- (tehát elméleti) kutatást csak az ún. elmaradott országok marxizmusának, a bolsevizmus ideológiailag rendkívül heterogén áramlatainak — hangsúlyozom — tudományos szintű elemzése jelenthet. Én a sztálinizmus (Magyarországon a Rákosi-rendszer) tudománytalan, hatalmilag-politikailag orientált „ideológiateremtésé"-ben (amely ennek ellenére azért megmaradt a bolsevizmus — igaz szélsőséges — áramlatának) látom azt a premisszát, amely kiváltotta a tudományos közeget is érintő tartózkodást, vagy közömbösséget, másrészt „szegényesek az elméleti jellegű vizsgálatra fordított erők" (Berend T. Iván, 1975).

— Csak részben értek egyet magával, ugyanis megítélésem szerint: amit bolsevizmus-kutatásnak nevezünk, vagyis az oroszországi munkásmozgalom konkrét kutatása (ideológikus értelemben is) éppen — főként a pesti kutatóhelyek jóvoltából — a 70-es évektől erősödik fel Magyarországon. Ezt tényszerűen is ki lehet mutatni.

— A tömegekben lévő régi szocializmus-kép darabjaira hullott, ez közismert. Évtizedek perspektivájában én a megoldáshoz vezető utat a sztálinizmus előtti szocializmusfelfogások tudományos kutatásokra épülő rekonstruálásában, újragondolásában látom (kiemelten kezelve Lenin bolsevizmusának analízisét), amelyeket azután az információs csatornákon keresztül le lehetne fordítani a tömegek nyelvére, mert „az alternativáknak, illetve az alternatívák konkrét előfeltételeinek felkutatása . . . újra meg újra létrehozza saját elméleti és ideológiai előfeltevéseink felülbírálatának a lehetőségét is." (Balogh István, 1982) Természetesen ugyanilyen fontosnak tartom a magyarországi szocialista építés jelenlegi szakaszának szaktudományos, egzakt felmérését. A tudomány fejlődésének a jelenlegi nehéz körülmények között sem szabad lelassulnia.

— Így van. Nem szabad divatoknak hódolnunk a tudományos élet területén. Tény, hogy ma nem divat a marxizmus—leninizmus elméleti kérdéseivel foglalkozni, de ettől függetlenül azok tudományos értéke igen nagy. A társadalmi közeg kevésbé hajlandó ezt befogadni, kevésbé figyel rá — még akár a tudományos közélet is —, és nekem, meg kell, hogy mondjam: *van egy olyan álmom, hogy egyszer a hallgatók majd Tőkeinek a marxizmusért és a dogmatikus marxizmus ellen írt könyveit — hogy úgy mondjam — „habzsolják".*

Igen, a politikáé a mindenkori döntés joga, de az is tény, hogy ma már a politika tudomány nélkül nem létezhet, az utóbbinak alternatívákat kell felvázolnia a politikai döntéshozók számára. Ez a mai magyar jelenségek vizsgálatát is kell, hogy jelentse, mert ebben voltunk hosszú ideig elmaradva.

— Tehát a politikai gyakorlat nem létezhet tudomány nélkül, de az utóbbinak az előbbitől függetlenül kell fejlődnie.

— Vagyis rosszul értelmezett politikai felfogások ne akadályozzanak kutatási irányokat.

— A 70-es évek végétől kezdve a nemzettudat egyfajta reneszánszát éljük, és bizonyos ilyen — Magyarországon is tapasztalható — manipulált, nemzetieskedő magatartás alakult ki. Hogyan érződik ez a hallgatók szemléletében?

— Amit az egyetem a maga oktatói eszközeivel tenni tud ez ügyben, a következő; minél elmélyültebb, a történeti hűséghez mindinkább közelítő tudást ad a hallgatóknak, hiszen *annál kevésbé manipulálható ez a nemzettudat az egyes hallgató esetében, minél megalapozottabb a tudása Közép-Kelet-Európáról.* Úgy veszem észre, hogy egy határozottan kivehető, felerősödő, toleráns szemlélet alakul ki, amelynek kizárólag az elmélyültséget adó stúdiumok adják meg az alapját.

— Egyáltalán: mennyire marxista—leninista a hallgatók történelemszemlélete? Arra gondolok, hogy tapasztalható — megint csak az 50-es évek visszahatásaként — egy ösztönös, nem átgondolt elutasítása a marxizmus—leninizmusnak. Összefüggésbe hozható-e ez azzal, hogy a sztálinizmust még mindig nem tudjuk a tudomány segítségével úgy meghaladni, hogy újragondoljuk a marxizmus—bolsevizmus egészét? Szamuely László írta 1985-ben: „a szocialista viszonyok között hiányzik az elméleti bázis", vagy a leninizmusról Magyarországon még monográfia nem jelent meg: szóval a szocializmus — mint egyetlen ideokratikus társadalmi-gazdasági alakulat — hiján van a fentieknek. Egy példa a problémakör jelentőségének érzékeltetésére: Lenin felfogása szerint a magyar szocialista építés a kapitalizmusból a szocialista szakaszba való átmenet időszakában van, vagy ahogy ezt Tőkei Ferenc Marxból kiindulva: preszocializmusnak nevezi

— Úgy gondolom, hogy a marxizmus ösztönös elutasítása egyrészt kevésbé függ össze a dogmatikus marxizmus meghaladásának vagy meg nem haladásának kérdésével. A tudomány már régen túl van a dogmatikus beidegződések levetkőzésén. Az oktatásunkban látom a dolgok rákfenéjét: még mindig nem jutott el ugyanis arra a színvonalra, hogy a maga színességében, mélységében mutassa meg a hallgatók számára a marxizmust, s megtanítsa azt módszerként alkalmazni korunk jelenségeire.

Másrészt oktatásunk kérdésénél egy jóval mélyebb összefüggést tekintve: a mai kor mozgástendenciái, a szocializmus nem egyenes vonalú fejlődése, a szocializmus belső válságai, a világpolitikai helyzet alakulása, az atomháború veszélye stb. hozzájárulnak a marxizmussal szembeni intoleráns szemlélethez

— A KE-nek van egyfajta hiánypótló szerepe. Az elmúlt félévben pesti előadókat hívtunk meg, és szép számmal voltak jelen nem KE-esek is.

— Én magam is úgy érzem, hogy a KE-nek — és azt hiszem mindenféle történelemhez kötődő speciális képzésnek — szükségszerűen van egy hiánypótló jellege, az elmélyültebb tanulmányok folytatásának értelmében. Hiányzik a hallgatók átfogó eszmetörténeti tudása. Ezt nem is tartom olyan nagy bajnak, hiszen pótolható. A hiba ott van, hogy nem nagyon tudunk építeni a hallgatók munkájára azon túl, hogy kevés óraszám áll rendelkezésünkre. A múlt féléves tapasztalat alapján is, az elkövetkezendő félévben az országtörténeti oktatás keretében a tanszék vezetője, Csatári professzor elvállalta Románia XIX—XX. századi történetéből az előadások tartását. A hallgatók által megírt évfolyamdolgozatok pedig a szemináriumok vitaanyagát képezik majd. Nagyon remélem, hogy *ez a szemináriumi forma egy kicsit a tudományos vita módszertanába is bevezeti majd a KE-es hallgatókat.*

Itt korábban felmerült egy kérdéskör, amit lényegesnek tartok: a határon túli magyar kisebbségek jelene és múltja. Megalakult *Juhász Gyula* akadémikus vezetésével egy magyarságkutató intézet, mely két vidéki bázis: a szegedi és a pécsi egyetem szellemi kapacitására próbál építeni. A mi tanszékünknek a két világháború közötti romániai illetve jugoszláviai magyar kisebbségek történetének feldolgozása a feladata, amely kutatási irányokba szeretnénk bevonni a KE-es hallgatókat is.

— A hallgatóknak van-e valamiféle beleszólása a KE tematikájának, a felhasználandó források meghatározásába?

— Hogyne, viták során egy sokszempontú egységet igyekszünk megteremteni félévenként, amely megfelel mind a hallgatók, mind pedig az oktatók elképzeléseinek.

— Akkor ez mindenféleképpen fejlődés a korábbi periódushoz képest. A korábbiakban szó volt már arról, hogy igazán a műhelyjelleg kialakulásával kerül egy minőségileg, szakmailag magasabb kategóriába a KE. Hogyan áll publikációs lehetőségek terén a KE? Gondolok itt például a hallgatói öntevékenység révén életre keltett Aetas-ra.

— Nézze, a műhelymunka nyilvánvalóan nem kizárólag a publikált, kész anyagokat jelenti, hanem a szűkebb körben folyó csendes, komoly szakmai munkát is. Ugyanakkor a szakmai nyilvánosság elé való kilépésre nagyon jó fórumot fog jelenteni a jövőben a KE-s hallgatók számára is az Aetas, és én támogatnám azt az elképzelést, hogy az itt megjelenő munkák akár országos jelentőségű folyóiratokban, vagy pedig a helyi Acta-ban is megjelenhessenek.

— Milyen a KE megítélése a történelem tanszékeken, egyáltalán az egyetemen?

— Egyet tudok, ami igen fontos mérce —, hogy *a hallgatói közvélemény szerint ezt a szakmailag elmélyültebb hallgatók vállalják.* Az oktatók körében általánosságban véve jó a KE-es hallgatók megítélése.

— Mennyiben figyelhető meg a kontinuitás fennmaradása a végzett KE-es hallgatók és a tanszék között a szakmai munkában?

— Ezek a személyes és szellemi kapcsolatok (én mindkettőt fontosnak tartom) részben megvannak. Készülnek, vagy már készültek doktori disszertációk, vagy segítettünk ebben, hogy egy volt hallgatónk aspirantúrára mehessen, és azóta is tartjuk ezt a személyes kapcsolatot. Többekkel én magam levelezek és próbálom biztatni őket a doktori megírására. Úgy érzem, hogy kellőképpen „megfertőződöttek" (legalábbis az első generáció, hisz ez már mérhető), már ami a szakmai igényességet jelenti. Bárhová is kerültek, még a tudományos munkát sem hagyták abba. Talán van a tanszéknek ilyesfajta szellemi kisugárzása.

— A végzősök elhelyezkedési gondjairól kérdezünk végezetül (amelyről Mórocz Károly már írt tavalyelőtt a Népszabadságban, felvillantva a két volt KE-es szélsőséges helyzetét: a tanársegédet és a segédmunkást). Hiányzik nálunk az az egész világon elterjedt többfokozatú egyetemi képzési rendszer, amely magasabb ismereteket igénylő munkához magasabb szintű ismereteket igénylő vizsgák letételét kívánja meg. A nivelláltság (az egy államvizsga) folytán szinte semmi előnyt nem jelent az elhelyezkedésben az esetleges ötévi vagy háromévi kemény munka a KE-ben.

— Ezzel tökéletesen egyetértek, mert valahol az egyetemen történő teljesítésre is visszahat az, hogy az elhelyezkedést valóban nem befolyásolja a tanárjelölt tudásának szintje, legalábbis, ha a középiskolákat veszem figyelembe. Sok minden (ismeretség, hiány, véletlenek) érdekli azt a bizonyos fogadó iskolát, csak egy valami nem: az, hogy milyen volt a tanár teljesítése az egyetemi évek alatt. Ezzel összefüggésben figyelhető meg az ún. tudós tanártípus kihalása is.

BÁRDI NÁNDOR — DÁNYI LÁSZLÓ

Az Aetas 1. számáról

A Gondolatjel és a Harmadkor után megjelent a harmadik kiadvány: a JATE történész hallgatoinak (Igy!!) lapja. Mi ez az érthetetlen és ideiglenes reneszánsz? Nem az. Bár kétségtelenül kivételes helyzet, amiről nem tudjuk, hogy meddig fog tartani. Hiányzik mögüle ugyanis az a biztos háttér, ami kitermeli ezeket a lapokat. a magas színvonalú oktatás, nagy hatású tanárok iskolái. Ha nem hiányozna, akkor ezek a lapok a normális működés jelei lennének. Igy inkább egy furcsa „második gazdaság" felszíni mutatói. Pontosabban egy „második oktatásé": az egyetem által üresen hagyott nagy szabad területekre nyomul be ez az önképzés. Ez az autodidakta igyekezet ezeknek a vállalkozásoknak a létrehozója és egyben a korlátja is El tudnak érni egy szintet, aszketizmus nélkül, de ezen szinte lehetetlen följebb kerülni. Megkezdődik tehát a lehetetlen ostroma. Ez a mondat persze inkább ironikus, mint hősies.

Ez indokolja az *Aetas* bevezetőjében emlegetett kétkedést, s nemcsak a pénzügyi bizonytalanság és az ismert hatalmi görcsök. (Egy éve ellenforradalmárokat láttak néhányan a bölcsészkaron. Ez talán a tétlenség patológiája, de bármennyire mulatságos és kilátástalan, veszélyes lehet.) Bár az említett önálló csoportok egy aránylag felvilágosult és jóindulatú vezetéssel találkoztak, amelyik talán tudja, hogy az egyetem presztízsét mennyire növeli egy-egy ilyen kiadvány. Ebben persze egyikünk se biztos. A bevezető realista, ha erről egy újságíró azt tudja írni, hogy „ifjonti hév" (stb.), nem tudom, mit olvasott. Ez azonban még nem a koncepció kifejtése. De most én sietek, a szerkesztők ebben, úgy látszik, okosabbak.

Az 1. szám írásai túllépik a bevezető elvárásait. A 80 oldalnyi anyag legkitűnőbb dolgozata a *Sümegi József: A középkori búcsúk kérdéséhez.* Amit láthatunk, az nem az adatok részletei, hanem a kor, illetve annak egy szintje, ami mégis áthatja az egészet, s ami egyszerre korrupt és misztikus. Pápák és ellenpápák adnak ki bullákat, bűnösök ostorozzák magukat, a pap kezei között az ostya gyermek Jézussá változik a szemünk előtt ebben a remek esszében. Mindez az anyag fölénye, és a szerző elég okos ahhoz, hogy ezt engedje érvényesülni. Gondolom, a *szakma* is megírja erről a kiadványról a maga kritikáját, remélem érez ilyen felelősséget, a laikus recenzens ezért itt megáll. Sümegi ígéri, hogy megírja a tanulmány folytatását is. Ha megjelenik, egy hűséges olvasója biztosan lesz.

P. Szabó Csabának Nemzeti őrhelyen. A magyar vasutasság helye a századforduló társadalmában c. írásával műfaji problémák vannak. Esszének túl szintelen, tanulmánynak túlzottan kifosztott. Itt a szerkesztők sem álltak feladatuk magaslatán: a szöveg utalásait hiába kerestem a jegyzetekben: jegyzetek nincsenek. P. Szabó a vasutasságról nyilván „mindent" tud, amilyen pontosan fogalmaz ezen a körön belül, olyan elnagyoltan, ha ebből kilép. A korszerűtlenség levegőjét érzem olyan panelelemeket olvasva, mint: a faluból a városba került parasztok tudati fejlődésén mentek át. Ez a frazeológia (mert ez nem a tudomány fogalmi rendje!) a másféle kultúra iránti érzéketlenséget mutatja, és civilizátori hajlamokat; ez persze a születését jellemzi, s nem az akaratlan használóját. Hasonló beidegződés lehet a felesleges Marx-idézet beiktatása. Marx nagyobb gondolkodó annál, hogy erre rászorulna, s már azon az időszakon is túl vagyunk, amikor a szerző szorult rá erre. De igazságtalan vagyok: az eddigi bírálat az írás egy tizedére vonatkozik, s nem írtam a kilenc tizedről. A dolgozat legérdekesebb részéből idézek: „A nyugdíjpénztár, a sorra alakuló segélyegyletek olyan jóléti intézményrendszert alakítottak ki, amely korát évtizedekkel megelőzve példa nélkül állott a magyar társadalomban." (47) Ez a magyarázata annak, hogy a vasutasság „irigyelt, kiváltságos réteg" (43) a századelőn. Azt pedig, hogy eközben a „kizsákmányolás fokozódott" (44), kétlem, vagy itt valami nagy ellentmondás lappang. Hiányolom a tanulmányból a bérviszonyok elemzését, bár lehetséges, hogy erre nincs elég adat, nem tudom.

Bárdi Nándor és *Bellavics István* pamfletje — amelyet sikertelenül álcáznak hideg módszertani analízisnek — megsemmisítő, bár ez szemételtakarítás volt. Nem erről akarok írni, hanem az antitézisről, a kikémlelhető álláspontról (57—58). Az elméleti kezdőpont egy Bibó István-interpretáció (57), az európai társadalomfejlődés kétféle modelljéről, amely *mögött* földereng a kelet-európai megkésettség önostorozó és ugyanakkor heroikus gondolatköre. A kétféle Európának azonos az „időszámítása", de míg az egyik oldalon a normális fejlődés, a másikon a torz, ott a teljes, itt a hiányos. Nem hiszem, hogy használhatatlan ez az alap, de kételyeim vannak vele szemben. Túl sok minden történt Kelet-Európában másként. Szelényi Iván elválasztása végletesebb: Kelet-Európa kívülrekedt a nyugati fejlődés mozgáskörén, ami itt kialakult, az új, önálló modell. Ennek a „másik Európának" más az időszámítása. Szelényi ellépése nem nagy, de lényegi.

A hibát azonban nem itt lelem. Bárdiék másik elméleti alappontja Max Weberre megy vissza: az „... (agrártársadalmak) integrációja kulturális hagyományokon és szokásokon nyugodott, míg a modern (ipari) nemzetállamok integrációja strukturális funkcionális jellegű ..." (58). *Ezt* az agrártársadalom-fogalmat használhatatlannak tartom Közép-Kelet-Európára, s kételyeim vannak az integráció fogalmával szemben is. Szabó Miklós egy tanulmányában (Nemzetkarakter és resszentiment) a prekapitalista társadalmakat integrálatlannak nevezi, s az integrációt a polgárosodáshoz köti. Ugyanígy irreleváns a legitimáció fogalmának használata a későbbiekben. A legitimáció akkor merül föl, amikor az ésszerűség fölmerül (s ez utóbbi valószínűleg nem köthető a polgárság létéhez, mint a szerzők teszik), a hagyományok által szentesített hatalom nem igényel legitimációt. S persze nem általában társadalmi döntésekről kell beszélni, hanem hatalmi döntésekről, a legitimáció ehhez kapcsolt fogalom. De nemcsak a fogalmakat érzem tisztázatlanoknak itt, hanem az alapot is. A fejtegetések közben valahol elsüllyedt a logika: a bibói és a weberi alap nem illik össze. Hiszen ha Közép-Kelet-Európa olyan agrártársadalom, amilyennek a szerzők írják, akkor ésszerűtlen európai régiókról beszélni (57), mert a kelet-európai fejlődés lényegileg nem európai.

A harmadik használt dichotómia mintája talán Meinecke koncepciója a nyugati államnemzeti és a kelet-európai kultúrnemzeti fejlődéstípusokról. Az ennek hasonlatosságára alkotott nyelvi nacionalizmus fogalmát Bibó is használta; a problematikus itt inkább a másik fél: a nyugati állami nacionalizmus. Kifejtetlen, hogy ez mit takar, tehát nem akadékoskodok. A nemzeti függetlenségnek és a demokráciának a közép-európai szembekerüléséről ezt írják a szerzők: „Ez a helyzet hozta létre a nacionalizmus azon antidemokratikus válfaját, amelyben a „közösség szabadsága nem járt együtt az egyes egyén felszabadulásával" (Bibó István) (58).

A közösség szabadsága itt még egyedül sem járt, nemhogy mással együtt, s ez különben sem a nacionalizmus, hanem a demokrácia dilemmájához tartozik. Bibó félmondata a többségi zsarnokság liberális tételéhez adalék, s mivel nem egyértelműen fogalmaz, hozzáteszem: ezen a ponton Hayekkel kell egyetértenünk, amikor a többség diktatúráját éppúgy önkényuralomnak nevezi, mint az egyszemélyes diktatúrát, azaz a szabadság sine qua non-jává az egyén szabadságát teszi.

Azt gondolom, ezek inkább ideológusi tollak egyelőre, s nem történetíróiak. Persze ez nem baj.

Roboz István recenziója *Zdenjek Suda Vakbuzgók és lázadók. Csehszlovákia uralkodó kommunista pártjának története* című könyvét elemzi. Nem hiszem, hogy igaza van, amikor társadalomtörténetet kér számon egy párttörténeti munkán. Idézem: „... nem sokban tér el a Csehszlovákiában ma is megjelenő népszerűsítő CSKP-történetektől, amelyek meghatározott ideológiai-politikai igényeket hivatottak kielégíteni. (...) Természetesen ellentétes előjellel. (80) Ha jól értem, a szerző arra céloz, hogy az ottani munkák apologetikák, Suda művét pedig ellenapologetikának tekinti. De mi ez az „ellentétes előjel"? Azt jelenti: kritika, vagy azt: propagandaanyag? Suda ideologikusnak tekinti az ottani történetírást („a múlt a párt kezében van" — 81), Roboz Sudát tekinti annak. Sajnálom, hogy Roboz nem foglalkozik bővebben Suda elméleti kiindulásával („Suda a kommunista párt irányítása alatt élő országokat óriási szociológiai laboratóriumoknak fogja fel ..." — 81).

A másik ismertetéssel visszatérünk a középkorba: *Barbara Tuchman Távoli tükör. A szerencsétlen 14. század* című könyvéről *Sebők Ferenc* írt. Erről a beteg századról írta Cs. Szabó László gyönyörű, Pestis és forradalom című esszéjét: „... lehűl a templomépítő láz, beszédes jelei ma is ott vannak a kéttornyúra tervezett székesegyházak félbehagyott, csonka, második tornyán, ... iszonyú rendet vág a pestis a népekben, elrettentő festmények szaporodnak a halál diadaláról ..."

Sebők ezt írja a pestis elterjedéséről: „A kortársak Isten büntetéseként fogták fel ..." (86). Ezt pontosítanunk kell azzal, amit Fernand Braudel írt erről: „A pestis a haláltáncok díszeként oly állandó jelenséggé válik, hogy az az emberek életének egyik struktúrája lesz, szinte beleépül gondolkodásukba." S ugyanígy helyezkedtek el a mindennapokban a járványok és éhínségek.

Itt azt sajnálhatja az olvasó, hogy Sebők csak megemlíti a cím feloldását: a 14. század tükör a hanyatló 20. századnak, s ezt az átható kultúrkritikai mozzanatot nem elemzi. De itt lehet, hogy célt tévesztek, s egy ismertetésen, amelynek egyik erénye éppen az, hogy betartja a műfaj szabályait, azt kérem számon, ami egy kritika feladata.

Az Aetas negyedévi kiadványnak készül. A címlapon látható, szájába homokórát tuszkoló figurát biztosan megszeretiük. A lap négy szerkesztője: Bárdi Nándor, Bellavics István, *Greksza Attila* és *Koszta László*. A dicséret is őket illeti.

TAKÁCS JÓZSEF

„Gazdálkodni fogunk, nem csak a pénzt költjük"

mondja dr. Szabó Dezső főigazgató

1985. november 16-tól új gazdasági főigazgató dolgozik a tudományegyetemen. *Szabó Dezső* 1962-ben végzett a szegedi egyetem jogi karán, majd Csongrádra került, állami gazdaságban dolgozott. Itt határozta el, hogy közgazdasági ismereteit bővíti, s második diplomájával a zsebben úgy döntött, hogy nem járja végig a gazdasági munkakörök szamárlétráját, hanem megpróbálkozik vezető állásban helyt állni. Így került Szentesre a Zöldségkutató Intézetbe főkönyvelőnek, ám két év után már a vállalatgazdasági szférában kívánt elhelyezkedni. Előbb az Ipoly Bútorgyár Ballassagyarmaton, majd a Magyarnándori Állami Gazdaság volt állomáshelye. Utóbbinál siralmas állapotok fogadták az új igazgatót és helyettesét, Szabó Dezsőt: az állami gazdaság csak azért nem volt veszteséges, mert a főhatóságok egyedi veszteségrendezésbe vonták be. Az új vezetés három év alatt közel 18 millió forintos nyereséget tudott fölmutatni a majdnem 1000 főt foglalkoztató gazdaságban.

Szabó Dezsőt agilis gazdasági vezetőnek ismerték meg munkatársai, akik nem szívesen váltak meg tőle. Tudta, hogy az egyetemen nem olyanok a kereseti viszonyok, mint egy termelő vállalatnál, ám — ahogy mondja — a nagy családi nyomásnak nem tudott ellenállni, beadta pályázatát. (Ő ugyan nem szegedi, de rokonságában túlsúlyban vannak az itteniek.) Tizenhat jelölt közül választották ki és a rövid három hónap alatt már megismerkedett annyira a körülményekkel, hogy a közel 300 millió forinttal gazdálkodó, ám 3 millió forintos hiányt cipelő egyetemi költségvetést rendteremtő programjának útjára állítsa.

— Hamar rá kellett jönnöm, — mondta Szabó Dezső —, hogy a költségvetési egységnél dolgozni sem jelenti az állóvízben való langyos lubickolást. Dinamizmus nincs ugyan, de arra lehetőség van, hogy a gazdasági igazgatóság ne csak a pénzt költse, hanem gazdálkodjon is. Ez pedig azt jelenti, hogy fölül kell vizsgálni a gazdálkodó egységek részéről a bázisszámokat. Biztos, hogy nem jók azok a számok, amelyek a tíz évvel ezelőtti kutatási, oktatási munka költségigényét mutatták, tehát a létszám- és bérkeretet felül kell vizsgálni

— *Az év első egyetemi tanácsán ön azt mondta, hogy 1986 a rendteremtés éve lesz. Mit jelent ez konkrétan?*

— Először: el kell oszlatni a gazdasági igazgatósággal szembeni bizalmatlanságot. Be kell bizonyítanunk, hogy nem érdekünk különböző összegek eltüntetése és elővarázsolása, nyitott mindenki számára áttekinthető gazdálkodást akarunk folytatni.

Másodszor: a gazdasági igazgatóságnál nem lehet kényes kérdés. Nekem nem tud senki olyan kérdést föltenni a gazdálkodással kapcsolatban, amire azonnal — vagy részletkérdés esetén később írásban — ne válaszolnék. A válaszadás tehát garantált.

Harmadszor: meg kell változtatni a gazdasági igazgatóság szemléletét. Nagyon sok régi és jól dolgozó ember van itt, akik nagy gyakorlattal rendelkeznek, de egy kicsit elkényelmesedtek. Vagy fölveszik a nagyobb tempót, vagy kiválnak ebből a csapatból. Három hónap nem nagy idő, de már érezhetően javult a helyzet. Volt aki jelezte: nem tud velünk dolgozni. A távozók helyén egyetemet, főiskolát végzett fiatal szakembereket kívánunk foglalkoztatni, hiszen 65 munkatársam közül csak öt diplomás.

Végül: meg kell változtatni könyvelési rendszerünket. A teljesen elavult kézi könyvelés helyére kell lépni a gépi könyvelésnek. Ehhez rendszerszervezőre van szükségünk, hiszen hiába állna rendelkezésünkre számos kiváló számítástechnikai szakember, ők a könyvelés belső összefüggéseit csak hosszú idő után ismernék föl. Gondjaink érzékeltetésére hadd mondjam el, hogy ha külső szakemberrel végeztetnénk el a rendszer, a folyamat leírását, akkor az másfél évig tartana és 1 millió forintba kerülne. Így gyakorlott rendszerszervezőre van szükségünk, de ez egyelőre „hiánycikk".

— *Mint mondta: gazdálkodni kíván és nem csupán pénzt költeni. Gondol tehát új bevételi források fakasztására?*

— Január 1-től új jogszabály jelent meg a költségvetési gazdálkodási rendről. Ebből az következik, hogy az egyetem a szolgáltatáson kívül bármilyen külső megbízatású munkát elvégezhet, ugyanakkor alapíthat leányvállalatot. Úgy látom, hogy a korábban létrehozott asztalosüzem látszik e célra alkalmasnak és később a leányvállalat más tevékenységeket is folytathatna.

Tervünk szerint fölgyorsítjuk azokat a munkafolyamatokat, amelyek pénzt hozhatnak az egyetemnek. Ilyenek például a kibernetikai laboratórium programjai. Az egyik éppen a könyvelési program lehet, hiszen hasonló cipőben járnak a hazai felsőoktatási intézmények tucatjai.

A háziműhelyt is átszervezzük. Előnyben lesz a javítási kötelezettségek ellátása. Alakul egy gyorsjavító tmk brigád, a többiek pedig új értéket állítanak elő. Vannak egyéb ötleteim is, ezekről azonban később lenne célszerű beszélni.

Azt ajánlom, hogy térjünk az elmondottakra vissza körülbelül 8 hónap múlva, amikor — remélem — eredményekről is beszámolhatok.

D. I.

Zártkörű rendezvény

Mindig is bosszantott a JATE-klub műsorfüzetében (avagy előkelőbben a közművelődési műsornaptárban) ekként reklámozott program: „zártkörű rendezvény". Ugyanis:

— ha rendezvény, akkor valakihez nyilván szól e hirdetés: csakhát olyan titkos módon, hogy ebből még a csalogatottak köre sem süti ki, kiről (s pláne; miről) van szó egyáltalán;

— ha már egyszer „Kossuth-bankós" kerettagja vagyok egy klubnak, akkor joggal hihetem, hogy a klub rendezvényein részt vehetek. Márpedig a „zárt körből" inkább arra következtethetek, hogy ez csak a tagság egy csoportját érinti;

— sokszor éppen ezek a programok nélkülöznek mindenfajta zártságot — nevükkel ellentétben. Pl. mert nem szükséges tagsági igazolvánnyal rendelkezni látogatásukhoz.

Félreértés ne essék: nem az elnevezést kifogásolom, csak a tájékoztatás hiányosságát. Szeretném ugyanis a programfüzetből legalább azt megtudni, hogy hol van az a legközelebbi hely, ahol megmondják, mit takar e titulus és ki a rendező.

Egy ízben (úgy tavaly december elején) azonban jómagam is részt vettem egy ilyenen (ti. hívtak). Csekély belépődíj ellenében bárki bebocsájtást nyerhetett a klubba. Gyors terepszemlét tartottam. Légkör: vágni lehet a füstöt; büfé: mint máskor; társaság: vegyes, de többnyire „jogászok". „*Matula*" néven — amúgy Tüskevár-módra — joghallgató fiúk nyütték a hangszereket kb. 1 órán át. *Vigh Attila* (Kajetán) a banda vezetője:

— Az 1985-ös esztendő meglepetése vagyunk.

— *Hogyhogy?*

— Ne vedd nagyképűségnek, de ezt a műsort 6 órás gyakorlással készítettük el.

— *Nem féltetek a bukástól?*

— A közönségtől rengeteget vártunk, hiszen sok ismerős jött el. A sikerünk is valószínűleg ennek tudható be. Azért be voltunk sózva. Ennyi ember előtt még nem játszottunk. A műsor előre „komponált" volt, 7 számot adtunk elő, de végül is kezdettől szabadon futott az egész.

— *Milyen stílusban játszotok?*

— Afféle ötvözet ez: az eklektikus, a punk, a rock'n roll keveredése.

— *Mindenesetre tényleg edzett fülűnek kell ahhoz lenni, hogy valaki végighallgasson benneteket. Zavart, hogy a szöveget alig értettük.*

— Mert pocsék volt az erősítés. Fényeffektek sem voltak — ez a klubban kivitelezhetetlen. Az alapzenekar 5 fős. Zenei képzettség nélkül dobolunk, gitározunk és „billentyűzünk". Szeretnénk együtt maradni.

— *Példakép?*

— Saját magam.

— *Segítőtárs?*

— Code. És egy motorkerékpár.

— *Amit a színpadon túráztattatok is.*

— Igen, ügyelünk arra, hogy elég show-elem legyen a műsorban. Ezért a motor és a jelmezbe öltözött fickók szerepeltetése.

Szó, ami szó, elég meghökkentő volt az egész. De mindenki kibírta (még a ráadást is). Sokan „nagy shownak), jómagam inkább okosítónak tartottam ezt az estét. Mert rájöttem, nem is eszik olyan forrón a kását, mint ahogy azt a programfüzet tálalja: a zártkörű sem mindig kárt körű.

—SZÉK—

Revista

Egyetemi folyóirat Havannából

Minden intézmény, de legfőképp a felsőoktatás fellegvárai törekednek publicitásra, munkájuk, életük, gondjaik megosztására másokkal, eredményeiket vitára bocsátva gazdagítani az ország kultúráját. Az évkönyvek, kutatási kiadványok az összegzést, a folyóirat magát a műhelyt mutatja, a gondolatot szinte a születés pillanatában.

Az 1728-ban alapított Universidad de la Habana, Kuba fővárosának egyeteme rendszeresen publikál. Egy évben 2—3 szám jelenik meg (a szerkesztés nem kötött szabályos periódushoz) 2—3000 oldalas puha fedelű könyv alakjában. A címlapot művészi szintű, a legmodernebb törekvéseket tükröző grafika díszíti. A folyóirat a Nagyvilág és a Látóhatár sajátságos elegyére emlékeztet. A közlemények mellett fametszetek, rajzok; témájuk a legváltozatosabb: mesefiguráktól politikusok arcképéig minden megtalálható, díszítő szerepük mellett sokszor illusztrálják is a műveket.

A *Revista* latin-amerikai perspektívában gondolkodik, a hazai tárgyú írások mellett a Karib térség és az egész Hispánidad világát értékeli. Ez a „valorizaciones" az egyik fő része a lapnak. Hosszabb tanulmányokat adnak ki, de van kritikai rovat is. A bölcsészet tudományok valóságos tárháza a kiadványsor: a történelem, a filozófia, az irodalomtörténet, a nyelvészet, a nevelésügy változó arányokban, de mindig jelen van.

Ami a szakmát, vagyis a történettudományt illeti, a Revista széles távlatokra valló sokoldalú érdeklődéssel szemléli a históriát. Valamennyit felsorolni, elemezni lehetetlen vállalkozás lenne, de a témák rövid érintése is megrajzolja Klió sokoldalúságát.

Kuba történelméből a XVI. századtól a száz évvel ezelőtti függetlenségi harcokig sok témáról írnak: a feudalizmus és a nacionalizmus összefüggéséről (1979), *Garcilaso de la Vega*, az Inka tanulmányát a „Comentarios reales"-t ismertetik, ez a klasszikus mű Magyarországon az „Inkák és konkisztádorok" címmel jelent meg. *Alberto Prieto* tanulmánya Bolíviáról, pontosabban az osztályharc és Bolivár hadjáratának összefüggésével foglalkozik, az Északandok térségében. A mű 1982-ben született.

Ha Kubáról beszélünk, mindenkinek (1893—95) jut eszébe. Hát még honfitársának! Hazájuk történelme tudatukban szinte egybeforrott a Tanító munkáival. A szigetország nagy fiában a költő, az irodalmár (drámákat is írt!) egyenrangú volt a politikussal; *Kossuth és Petőfi volt egyszemélyben.* Hazájában mítikus tisztelet övezi, életének szinte minden mozzanatát megírták és feldolgozták. Alig van olyan folyóiratszám, amiben ne lenne róla írás. Az 1983-as kötet az Apostol emlékére készült: a „Guia y el companiero", a vezető és harcostárs egész életműve, hősi halála előtt tisztelegnek több mint 200 oldalon hazája nagyjai.

José Marti forradalmár gondolkodásának időszerűsége miatt is értékes Kubában, tettei, eszméi vezették *Fidel Castrót* is a július 26. mozgalomhoz, és a Moncada laktanya ostromához — írja *Dolores Riviera.* Marti a forradalmi internacionalizmus egyik előfutára is volt, hispanoamerikai távlatokban gondolkodott, a forradalmár mozgalmak Mejicótól Nicaraquáig eszmei örökségének felismerését is jelentik.

A politikus után egy híres író, a *Garcia Marquez* nagyságához mérhető, az 1981-ben örökre eltávozott *Alejo Carpentier* az egyetemi tanulmánya. Az „Embervadászat" íróját Magyarországon 1959-ben kezdték megismerni, azóta minden fontosabb műve napvilágot látott magyarul is. Az 1981-es emlékszám a teljesség igényével méri fel a nagy kubai művészetét. „Az elveszett lépések", „A fény százada" a „Rendszerek és módszerek" íróját méltatták. Legutolsó remeklése a Kolumbuszról szóló „Hárfa és az árnyék" sokoldalú, gondolatgazdag, európai távlatokat is érzékelő és érzékeltető írót állít elénk.

Európa. Kubában ez a hajdani anyaországot, a nyelvi azonosságot, a hispán múltat is jelenti: ezt tükrözik a Fernando de Rojasról és Cervantesről szóló esszék is. A nyelvészeti, sőt nyelvészetfilozófiai, pedagógiai írások mellett a filozófiatörténet is bő teret kap a folyóirat hasábjain. Ezek mellett a kubai irodalom hívei, méltatások, recenziók sűrűje sorakozik, tömören megírva — így még az európai olvasó is fogalmat alkothat e művekről. A könyvek egyikét másikát a boltokban láttam viszont.

Az egyetem életének eseményei zárják a köteteket, hírt adva egy földrajzilag távoli, de szellemében mégis közeli világról.

ROZSNYAI JENŐ

Megjegyzés egy beszámolóhoz

A független szakmai munkáról

A Szegedi Megyei Városi Tanács nemrég foglalkozott a szegedi művészeti élet helyzetével. Az erre a célra készült beszámoló egy oldalon foglalkozik a táncművészettel, ebből az alábbi két mondat szól (a Szeged Táncegyüttes kivételével) az amatőr csoportokról.

„Zömmel a Szeged Táncegyüttesben felnőtt táncosokra alapítva két nagylétszámú, minősítőversenyeken helytállt, nemzetközi fellépésekre is alkalmas együttes alakult az elmúlt években (JATE Olajbányász „Bálint Sándor", a Délép Napsugár és a SZOTE). Fenntartásuk, működtetésük, utaztatásuk nem kis problémát jelent a létrehozó bázisszerveknek."

Tapasztalatunk szerint az első mondatból tükröződő megítélés — a megyében működő amatőr tánccsoportok eredményei a Szeged Táncegyüttes munkájának tulajdonítható — sajnos általános. A jelen írás célja néhány ezzel kapcsolatos tévedés kiigazítása.

1. Az említett (három) együttes közül csak a Délép Napsugár Táncegyüttes alakult nemrég.

2. Tánccsoportunk, a JATE és az Olajbányász Szakszervezet „Bálint Sándor" Táncegyüttese az ötvenes évek eleje óta folyamatosan működik (korábbi neve JATE Néptánccsoport volt). Eszerint nem alakulhatott zömében az 1985-ben fennállásának 30. évfordulóját ünneplő Szeged Táncegyüttesben felnőtt táncosokra alapítva.

3. Együttesünkben vannak és voltak olyan tagok, akik korábban a Szeged Táncegyüttesben is dolgoztak. Ezek száma azonban elenyésző a csoport létszámához képest. Másrészt a tagok cserélődése lényegében kiegyenlített a két együttes között.

Az idézetben leírtakkal ellentétben én azt hangsúlyoznám, hogy a Szeged, Napsugár és Bálint Sándor táncegyüttesek szakmai munkája nemcsak teljesen független, eredményeiket önállóan érték el.

CSENDES TIBOR
a Bálint Sándor Táncegyüttes tanárelnöke

A tények és a szem

Ne tévesszen meg, hogy munkádért kapsz némi bért

„föl
föl
ti rabjai a földnek"

(Tolnai Ottó: lift)

A JAK-füzetek 13. könyvéről írok, amely a *„Munkások a műben — művek a munkások között"* című JAK-tanácskozás dokumentumait tartalmazza. Két film jut eszembe: az egyiket sohasem forgatták le, a másiknak csak néhány másodpercét láttam. Az Új Symposion 77. számában jelent meg *Miroslav Mandic* szövege: „forgatókönyv a *Munkások* című filmhez. Jugoszlávia minden munkását felvételezi. Egy munkás egy jelenet, amelyben az illető munkás bemondja személyazonossági adatait." A másik filmben egy hatgyermekes villanyszerelőt lehetett látni, amint a vállukon viszik a sztrájkoló munkások, s amint széles mosollyal aláír egy példa nélküli egyezményt. A két végletnek, a kiszolgáltatottságnak és az emberi méltóságnak az elementáris érzése nemcsak így utólag vetődik fel az olvasóban, áthatotta a tanácskozók jórészét is.

A könyv hosszadalmas és teljesen hullámzó színvonalú: oldalakon keresztül érdektelen, aztán nagyszerű előadások következnek: ilyen a *Kolosi Tamásé*, a *Halmos Ferencé*, a *Csordás Gáboré*, a *Szilágyi Ákosé*, a *Makó Csabáé*, a *Tar Sándoré*, a *Csengey Dénesé*, az *Elek Istváné*. Ez körülbelül 70 oldal a könyv 225 oldalából. Külön füzetben mégis féloldalas lenne a dokumentum.

Kezdjük a szociológiával. A szociológia sajnos gyakran nárcisztikus, gyakran esik abba a hibába, hogy önmagát gondolja a valóságos történet leírásának. Olvasom: „beléptünk az ipari-mezőgazdasági országok sorába, jelentős új ipar épült ki, az ipari termelés megötszöröződött." Arányszámok, statisztikai adatok következnek. Az ország valóságos negyven évének a története azonban *nem ez.* (Engem nemcsak ezek a tények érdekelnek, az is, hogy mindez milyen áron történt.) Ez a történelem néha egy-egy pillanatra összesűrűsödik és fölsejlik. Kora ősszel 15 órát álltam sorba szénért, ott jegyezte meg az egyik ember: így sorbanállni 44-ben kellett a zsírért. Meg az 50-es években kenyérért — tette hozzá egy másik. De bizakodtak. Igazuk van: a történelem a sorban állások és bizakodások története.

Vitányi Iván vitaindítójában az első vitatható pont az évszázados vízió leírása: az egyetlen, osztálytagadó osztályról, amelyben eltűnik az értelmiség és a munkásosztály különbsége. Vitányi szerint efelé haladunk. *Konrád György* ezt a valamikor euforisztikus, utólag fájdalmas képmutatást így írta le a *Városalapító* című regényében: „...a főmérnök és a portás egyaránt államhivatalnok, én százmilliós összegekről döntök, ő köszön a belépőknek, dönthet azonban úgy is, hogy nem köszön. Az egész ország egyetlen közösség lett, hatósági úton felszámoltuk ellentéteit, az összhangot törvény írja elő, a közérdek nevében tervezünk, aki bennünket megsért, az államhatalmat, önmaga legjavát sérti meg." *Veres Péter* kevésbé volt ironikus, 1971-ben *Van ilyen?* című írásában éppen az ellenkezőjét regisztrálta, mint Vitányi. „Értelmiségi feudalizmusról" írt, s arról, „mintha valami új mandarinizmus keletkezését látnám."

Kezdjük tehát újra a szociológiával. Kolosi Tamás nagyvonalú vázlatáról Csordás Gábor azt mondta: egy középosztályi társadalom képe. A lényeg azonban nem ez, hanem amit e középső rész fölött és alatt lévő rétegekről mondott Kolosi: bezáródni látszanak és reprodukálják önmagukat. Az *alatt* pedig egymillió embert jelent. A munkásság 20%-át. Ez az általános leszorítottság állapota az aprófalvakban élőké, a a városi munkáskolóniáké, a cigányság többségéé, a munkásszálláson és intézetben élőké. Ez nem az esélyek kérdése csupán. Az, hogy egy értelmiségi gyerekének 20-szor nagyobb az esélye az értelmiségivé válásra, mint egy munkás gyermekének, ezen alsó réteg *fölötti* probléma. Itt derül ki, micsoda ellentét van az egykori álom és a valóság között.

Innen indul ki a tanácskozás központi, kultúrszociológiai vitája. Halmos Ferenc előadása így kezdődik: „A rabszolga az irodalomban, az irodalom a rabszolgák között! Ez jutott eszembe, amikor a meghívót elolvastam." Nagyon hosszú idő óta nem olvastam ilyen erejű írást! Nem a beszéd aszketikus lendülete, vagy legvégső következtetéseket súroló logikája hat ennyire, hanem a tanácstalan radikalizmus, ami tudja, hogy az értelmiség és a munkásosztály életformája között olyan szakadék van, ami megközelíthetetlenné teszi a munkások számára az értelmiségi kultúrát, de ezt a tényt elfogadni képtelen, a megváltoztatás messianizmusát pedig elutasítja. Idézem: „Ahogy az irodalom a munkást ábrázolja, az nem más, mint ahogy az értelmiség ábrázolja a saját küldetéstudatát..."

Ez egyben az írói ábrázolás második dilemmája is. Az első az, amit *Sőtér István Játék és valóság* című esszéjében írt le a realizmus lehetetlenségéről: „volt-e valaha Magyarországon valóság? Amit nem hat át az ideiglenesség, a felemásság, a bizonytalanság, az összeomlás félelme."

Itt tehetünk egy kitérőt az irodalom felé, ami kisebbségbe került a tanácskozáson, egyedül Csordás Gábor és Szilágyi Ákos magánvitája az, ami ezzel foglalkozik, s ez sem maradt belül ezen a birtokon. Ebből Csordásnak a népi-karizmatikus líra Nagy László halála utáni kimerüléséről, anakronisztikusságáról mondott érvelése a legizgalmasabb.

A résztvevők két pólusát szeretném érzékeltetni. Csordás azt írja: még nem zajlott le a politika desztalinizációja; *Agárdi Péter* azt: látja a folyamatot, amint az állam megszünteti önmagát, elhal. Illúzió vagy demagógia? Be kell vallanom, nem tudom eldönteni, hogy ezek az urak, akik semmit sem tanultak és semmit sem felejtenek, komikusak-e, vagy fenyegetőek. Mindenesetre nagyon anakronisztikusak.

Tegyünk itt még egy kitérőt. Kolosi Tamás kísérelte meg jellemezni a pártvezetés három elkülönülő csoportját és ideológiáját. Az első (hogyan nevezzük: „monolitikus pártrendszeren keresztül" kíván irányítani); a második (reformpártiak? technokraták?) elutasítja a politikai változásokat, az elsőhöz hasonlóan, de gazdasági reformokat kíván bevezetni; a harmadik („liberálisok"?) a társadalom demokratizálását szeretné keresztülvinni, s a gazdasági reformoktól elválaszthatatlannak tekinti a politikai reformokat. A látszólagos ideológiai egység mögött ott munkál mindez, s az érdekcsoportok harca is. *Varsányi Erika* így reagált erre a vázlatra: „nem az a kérdés, hogy különböző vélemények megjelennek-e a párton belül, vagy sem, hanem hogy ezek megjelennek-e a társadalom nyilvánossága előtt..." Kétféle gondolkodásmód jelenik meg ebben a néhány mondatban: a mérsékelt értetlenül áll a követelőzés előtt, a progresszió értetlenül a számára túlhaladott állapot védelme előtt. De a leírás kritikamentességét és fennálló kritikáját mégis kisebb szakadék választja el egymástól, mint ezeket az ésszerűtlen dogmatizmustól, ami már az előítéletek és számítások birodalma.

Folytassuk most ott, ahol eltörtük Halmos gondolatmenetét. Ezzel az állásponttal sokan értettek egyet. *Gergely András* olvasásszociológus úgy fogalmazott, hogy az olvasó munkás: osztályáruló. *Kamarás István* a munkást illegális olvasónak nevezte. Csordás Gábor az értelmiségi alatt fekvő „második kultúráról" beszélt, *Kőbányai János* a *másik nyelvről.*

Az érem másik oldala az óriási szkepszis az értelmiségi kultúrával (és az ehhez kötődő gőggel) szemben, amely néhol átcsap értelmiségellenes hangokba. Ez Halmos fenti sorait éppúgy jellemzi, mint Csordás és Kőbányai hozzászólásait. Kőbányai Jánost idézem: „...az értelmiség a saját kultúráját összállami, vagy összemberi kultúrának tételezi, és azt oktrojálja másokra. (...) Ez a kulturális elnyomás és megkülönböztetettség szerintem bármilyen politikai elnyomásnál lényegesebb." A pályát gyorsabban futottuk be, mint azt a könyvben követni lehet. Kőbányainak ezeket a szavait egy felelmetes kép követi: „a feltörő új barbárság ellen, a humanitárius alapon álló kultúra, amely még látszólag és intézményesen fölényben van, vereséget szenvedett, és megkezdte visszavonuló utóvédharcát." Íme: az egyes számú katasztrófa.

Szilágyi Ákosnál az értelmiség kritikája a politikán belülre kerül. A következőket írja: „az állami értelmiség éppúgy az egész nép nevében politizál, mint antitézise, az ellenzéki értelmiség". Ez közép-európai szemlélet, amely nem tud szabadulni a „minden körbe jár" érzésétől, cinizmusba fut, ide: politikaellenességbe, s ami itt csak fölmerül, de nem teljesedik ki: fatalizmusba, amelyet megigézett a történelem abszurditása.

Ennél jóval rokonszenvesebb Elek István föllépése, amelyben egy új típusú ideológus bontakozik ki, vagy Csengey Dénes következetes társadalomkritikája, amely a látszat, az illúzió és a valós szétválasztásán alapszik. A másik szála a hozzászólásoknak a politikai reformok sürgetése. Nem felforgatás ez, ne ijedjünk meg! A csak néhány képviselőjével jelenlevő pártvezetéshez szólt az elhangzottak jó része, és nem a munkásosztályhoz. A reformerérvek sora: a gazdasági reform felemás a politikai reform nélkül, a gazdaság lépéshátrányba kerül, itthon „tömegméretekben jelentkező megélhetési gondok", a kormányzat legitimációs válságba kerülhet stb. — s a végső érv: a munkásosztály cselekvésének réme, s e gondolat hátterében 1981. Lengyelország, a Szolidaritás. Ha a rendszer nem képes belső megújulásra, politikai reformokra, elkerülhetetlen az összeütközés — hangzik a jóslat. Íme: a kettes számú katasztrófa.

Elválaszthatatlan a lélekben a szorongás és az ámulat — a két véglet, amiről az írás elején is szó esett. A következő sorokat Makó Csaba írja, talán maga sem véve észre, hogy inkább a figyelő szemről, mint a látványról: „Mióta munkahelyi konfliktusokkal foglalkozom, egyre jobban kedvelem Zola Germinal-ját. Döbbenetes a munkáscselekvések leírása. A vezetés azt hiszi, nyugodtan hazamehet, nincs semmi probléma. Csend van. Másnap mégis kitört a sztrájk. („Mű? Munkás" Bp. 1985.)

TAKÁCS JÓZSEF

Kisded történetek nagyokról

Móra Ferenc díszdoktorsága

avagy író az iskolapadban

Móra Ferencet 1932 végén avatták díszdoktorrá az akkor még Ferenc József nevét viselő szegedi egyetemen. A szokásos és megszokott formaságok mellett is forróvá tette a hangulatot az az egyéni, tiszta szívből fakadó önvallomás, amellyel az író az egyetem akkori rektorának, korabeli kifejezéssel: rector magnificusának, avató beszédére válaszolt és átnyújtotta az *Aranykoporsó*, aznapra megjelent legelső példányát. Móra Ferenc szavai később az egyetem évkönyvében jelentek meg és elolvasva: emberi és írói végrendeletnek is beillik. De ha formai szempontból nézzük feltétlenül tárca, ez is, mint az ő életművének legnagyobb, legkeményebb veretű, de legszebben cizellált részei.

A díszdoktori avatás után szűkebb körű ebédre gyűltek össze barátok, rokonok a Boldogasszony úti Móra házban. Ebéd után a kora téli szürkületben szivarfüst mellett Móra Ferenc a tárcaírásról vallott, *Szalay József*nek a literátus főkapitánynak arra a társalgást indító felvetésére: hogy is készül a tárca és hogy készült ez a díszdoktori.

Móra Ferenc csak legyintett: Leültem és megírtam ezt. Ezzel nem sok baj volt. Bezzeg a vasárnapi tárcáknál néha éreztem, hogy szorít az idő. Így terelődött a vallomás a híres vasárnapi tárcák „megcsinálására". (Móra Ferenc kifejezése.) Amit ott akkor a jelenlévők mind tudtak, azt pótoljuk mi egy kis ismertetéssel. *Móra Ferenc majd egy évtizeden keresztül állandó vasárnapi tárcaírója volt a Délmagyarországnak.* Ezek a tárcák, mint országos formátumú írások emelték a szegedi Délmagyarországot nemcsak az összes vidéki napilapok fölé értékben (egyébként is kitűnően szerkesztett lap volt), de hajazta legtöbb fővárosi lap szintjét is.

A tárcacsinálásban (tárcagyártásban) sok nehézséget okozott a lakásprobléma, különösen míg nem költöztek a Boldogasszony úti magánházba. Néha a fűtéssel volt baj, néha a világítással, máskor vendégei voltak otthon, szóval igen sokszor előfordult, hogy szombaton este odébb állt egy házzal. Mert a tárcaírást lehetett egész héten napról napra halasztani, de szombaton este 11 órakor bárhol volt a városban Móra Ferenc, Mihály bácsi a szerkesztőségi cerberus, könyörtelenül megjelent és *bevasalta a kézirást.* (Soha nem mondott kéziratot!)

A menedékhely (ma sportosan úgy mondanánk: a rejtekhely) igen sokszor a szeretett jóbarát, *Pongrácz Albert* gázgyári igazgató tágas lakása volt, a Kossuth Lajos sgt. és a Damjanich utca sarkán, a gázgyári épületben, amelyet akkor Gáz- és Villamostelepnek hívtak és városi koncesszió révén bécsi érdekeltség volt. Pongráczéknak tágas szolgálati lakásuk volt, amelyhez egy kis oldalfolyosón még vendégszobák is csatlakoztak. Persze Pongráczéknál sem volt mindig írásra alkalmas a légkör. Egy azonban biztos volt, hogy nem fekszenek a tyúkokkal, tehát nem kell őket felrázni első álmukból.

Történt egy szombat este, hogy nagy vendégség volt Pongráczéknál és hiába tessékelték az írót az úgynevezett úri szobába, nem ment az írás. Pedig látszólag minden nagypolgári kellék felsorakozott: gyönyörű fekete mahagóni faragott íróasztal, ezüstveretes kristály tintatartó, ugyancsak ezüst vadonatúj itatós papírral burkolt tapper, az asztal közepén szattyánbőriratmappa, bal felső sarkán ezüst monogrammal és az irattartón a különböző cégjelzéses és sima papirok mellett még valódi szálkás rotációs kutyanyelv is kínálta magát. A baj ott volt, hogy a kíváncsi vendégek között csakhamar elterjedt, hogy Móra Ferenc most írja a vasárnapi tárcát. Erre a kíváncsi népből hol ez, hol az kandikált be a hatalmas csontszínű szárnyas ajtón. Köztudomású, hogy Móra Ferenc tárcáit a körülötte zajló életből pécézte ki. Még a nagyon is ismert *Vadember* írások előtt is hol ez, hol az bukkant fel az írásokban. Nyilván a vendégseregből egyesek arra számítottak, hátha halhatatlanságot lelnek a jelenlétük révén. Abban az időben egyik tárcájában éppen a Kölcsey utcai házfelügyelőnőről írt elnevezve Anyacárnőnek, sőt később annak unokáját a gyöngy- vagy bodzaszemű, gombszemű Gizikét is említette és bármily finnyás is volt az úri nép egy Móra-tárcában szívesen vállalta volna az ilyen társaságot is.

Egy szónak is száz a vége, az írás nem ment. Nemsokára a házigazda sietett a segítségére.

Pongrácz Albertnek két fia volt, olyan 1910 körüliek. Mindkettő gimnáziumba járt, de egyiknek sem fűlt a foga a tanuláshoz. Az apa instruktort fogadott melléjük s hogy emelje a tanulási kedvet, valóságos kis tantermet rendezett be nekik. Jobbrabalra egy-egy pad éppen olyan kemény sötétbarna fából, mint az iskolákban, a falon fekete tábla, egy kis íróasztallal a házitanító részére, tekintélyét emelendő alacsony katedrán. Ebbe a tanulószobába vezette be Móra Ferencet Pongrácz Albert.

Móra Ferencben az iskolai környezet azonnal gyújtólag hatott. Máris elhelyezkedett, de milyen jellemző: nem a kényelmes katedrán, hanem a kissé neki szűk iskolapadban, amúgy féloldalasan, ahogy a szülők szoktak iskolai ünnepségeken. Maga elé tette cifra fedelű zsebóráját és máris nekikezdett a tárcaírásnak. Az írás kitűnően ment, nemcsak akkor, hanem azután is sokszor. A teljes iskolai hangulathoz az is hozzájárult, hogy 11 előtt 10 perccel, amikor a villamos bevonult a remízbe, a ház előtt hatalmasat csengetett. Ez a csengetés adta meg rendszerint az utolsó lökést a befejezéshez, mert ezzel a villamossal érkezett Mihály bácsi a kézirásért.

— És milyen érdekes — fejezte be Móra Ferenc az alkonyati lila füstben az emlékezést — az sohasem zavart, hogy este van, azt soha észre sem vettem.

Mint ahogy ott azon a díszdoktori díszebéden sem vette észre senki, hogy beesteledett. Szinte gyónó hangulatban, de beóvakodott Móra Ferenc estéje.

Alig telt el egy esztendő s Móra Ferenc már nem írt több tárcát.

Kicsiny ideig volt hát díszdoktor.

MAGYARKA FERENC

Tollaslabda

„Öreg sportág" az orvosegyetemen

Tavaly ünnepelte a Magyar Tollaslabda Szövetség megalakulásának 25. évfordulóját. Igaz, hazánkban a tollaslabda mint játék több évszázadra tekint vissza, versenysportként azonban csak 29 éve jegyzik Magyarországon. A kezdeti időszakban a teniszszövetség fennhatósága alá tartozott a tollaslabdázás — kezdte beszélgetésünket *Kovács Márton* a SZOTE tollaslabdázóinak edzője, technikai vezetője, egyszóval mindenese.

— *Ha jól értettem, ön az egyszemélyes szakosztályvezetés?*

— Januártól igen. Eddig *Tombácz Imre* végezte a technikai feladatok ellátását. Most ezeket az adminisztratív munkákat (nevezés, jelentések ide-oda) is nekem kell ellátnom.

Jön két kissrác. Marci bácsi, elszakadt a húr az ütőmön! Így a másik: hazavihetem megcsinálni az ütő nyelét? Az edző: adjátok csak ide, a következő edzésre kész lesz.

— *Ilyen gyorsan dolgoznának Szegeden a sportszerjavítók?*

— Tollaslabdaütők javítását pár éve végzik a városban, de erre már a költségvetésünkből nem futja. Ezért inkább edzések után hazaviszem és „megoperálom" a hibás eszközöket.

— *Mi a foglalkozása?*

— Az SZKV-nál pályaés üzemfenntartási osztályvezető vagyok. Az edzősködest és az egyéb tennivalókat társadalmi munkában végzem.

— *Hogyan menedzselik a tollaslabda-szakosztályt?*

— Költségvetésünk (163 ezer forint) ha szűken is, de elegendő a versenyekre való utazgatásra, amelyek egész évben — kivétel július és augusztus — általában minden hét végén vannak. Azonban mérlegeljük — edzésmunka, szorgalom, forma — azt is, ki melyik versenyen induljon el. Szabály, hogy a magasabb minősítésű versenyző nem indulhat alacsonyabb kategóriájú kupán. Fordítva azonban lehetséges, verseny mindig célszerű. Arra törekszünk, hogy versenyzőinket olyan versenyeken indítsuk el, amelyen pontokat tudnak szerezni. Ezáltal elérjék az egyes minősítéshez szükséges értékeket.

A sportszerellátás is egyre javul, könnyebben tudunk például tanuló ütőkhöz jutni, ami hosszú évekig gondot jelentett. Ugyanakkor attól függően, hogy hány első osztályú minősítéssel rendelkező versenyzőnk van, kapunk — természetesen anyagi térítés fejében — jobb minőségű grafitszálas ütőket is.

— *Milyen árban?*

— Ezek a nemzetközi mércével is elismert eszközök 2500—3000 forint értékben megkaphatók. Természetesen a „tanulóhoz" jóval olcsóbban hozzá lehet jutni a szocialista piacon.

— *Hányan dolgoznak a szakosztályban?*

— 40-en vesznek részt foglalkozásainkon. Hetente három edzést tartunk, de bejelentjük, hogy mikor ki jön tréningre.

— *Miért szükséges ez?*

— A tornateremben, ahol edzünk, négy pályát tudunk felállítani, amelyeken összesen 16 fő tud gyakorolni.

— *Milyen eredményeket ért el a tavalyi évben a szakosztály?*

— Az országban összesen 18 felnőtt csapat szerepel, ez nem azt jelenti, hogy ennyi tollaslabda-szakosztály működik hazánkban. Ennél jóval több, csak ezek nem állítanak ki csapatokat. A SZOTE együttese az OB I-ben az 5. helyet szerezte meg. A felnőtt együttes mellett indítani kell ifjúsági vagy serdülő csapatot is. Ez természetesen az utánpótlás biztosítása szempontjából nagyon fontos.

Szakosztályunk ugyancsak ötödik az országos ranglistán. Ezt a helyezést befolyásolja felnőtt és utánpótlás csapataink szereplése, aranyjelvényes sportolóink száma, a versenyzők kupaversenyeken való szereplése és ezek minősítése stb.

— *És ezek közül hányan egyetemisták?*

— A felsőfokú intézményben tanuló sportolóink létszáma változó. Általában szabványszerűen jönnek a hallgatók edzésekre. Szorgalmi időszakban többen, vizsgák idején kevesebben (egyáltalán nem). Mivel a SZOTE-tornaterem gondokkal küszködik — a meglevő egyet is tatarozzák — így van egy megállapodásunk a testnevelő tanszékkel, mely szerint igazolhatjuk azoknak a hallgatóknak a félévét, akik heti két óra edzésen aktívan részt vesznek.

— *Vannak-e kiemelkedő egyetemi játékosai?*

— Először hadd említsem *Papp Andrea* nevét, aki jelenlegi legjobb játékosunk, igaz még csak közéiskolás, a szegedi Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakközépiskola tanulója. Ő már a felnőtt válogatott tagja. Nővére, *Papp Éva*, orvostanhallgató, másodosztályú versenyző. Elsősorban az egyetemi és főiskolás bajnokságon remekelt. Párosban *Kovács Zsuzsá*val (Külker. Főisk.) — aki szintén nálunk nevelkedett és a nemzeti válogatott tagja — az első, egyéniben pedig mögötte a második helyen végzett. Nem mehetünk el szó nélkül a JGYTF szlovák—testnevelés szakos hallgatója *Hajtman János* neve mellett sem, aki szintén Kovács Zsuzsával vegyespárosban bajnoki címet szerzett ezen a vetélkedésen.

— *És végül: kiből lehet tollaslabdázó, milyen adottságok szükségesek ehhez a sportághoz?*

— A legfontosabb, hogy labdaérzéke legyen a tollaslabda iránt érdeklődőknek. Az alapütéseket általában hamar el lehet sajátítani, de mozgásból már nehezebb feladat. A következő lépés, amikor már az ellenfél mozgását figyelve adjuk vissza a labdát, tehát nagyon fontos a gyors gondolkodás és a figyelem.

Visszavonult egy nagyszerű sportoló

Beszélgetés Fürjész Istvánnal

Ha egy labdarúgó 30 évesen visszavonul az aktív pályafutástól, azt mondjuk, jó, kiöregedett. Azon sem csodálkozik senki — pedig ez is elgondolkodtató lenne —, ha egy tornásznő, vagy egy úszónő 23—24 éves korában már nehezen tud az elvonalban maradni. Az azonban még furcsábbnak tűnik, ha egy olyan sportoló „dobja be a törülközőt", aki előtt még számos világversenyen való sikeres részvétel lehetősége áll. Ezért is ért váratlanul a hír, mely szerint *Fürjész István*, aki 1979 óta a magyar felnőtt válogatott tagja, ifjúsági Európa-bajnok, felnőtt világbajnoki 5. helyezett cselgáncsozó 24 éves korában visszavonul az aktív versenyzéstől és lemond a válogatottságról.

Engem, aki egy szobában laktam Pistával a hadseregben, majd a főiskolás csoporttársamként is tisztelhettem emberi magatartásáért, óriási akaratáért, nagyon „mellbe vágott" eme először kószának hitt hír. Ennyire megváltozott volna, gondoltam.

Amint a napokban egy kora reggel felkerestem az első mondata után meggyőződhettem, ez a fiú olyan mint régen. Vagy talán mégsem?

Először tejjel kínált. Meg is jegyeztem, ez a régi Fürjész.

— *Pista, többet tényleg nem láthatunk a tatamin?*

— Ha profiként nem is, de azért mint „amatőr" indulok egy-két versenyen.

— *Ne haragudj, de számomra ez a döntés elhamarkodottnak látszik. Ellentétben áll minden megfontolt cselekedeteddel.*

— Nem olyan gyorsan született meg ez az elhatározás. Sőt, azt mondhatnám, igen hosszú vívódás előzte meg. Még 1985 elején foglalkoztatott a válogatottságtól való elszakadás gondolata.

— *Nem játszott ebben közre a Los Angeles-i olimpiától való távolmaradás?*

— Rengeteget dolgoztam az olimpiai csapatba való bekerülésért. Ez sikerült, de mint mindennek, ennek is nagy ára volt. Az állandó edzőtáborozások miatt egyre többet kellett hiányoznom a főiskoláról. Végül az lett a dologból, hogy megszakítottam tanulmányaimat. Edzettem éjjel-nappal, távol a feleségemtől. Jó, ha egy hétig egyfolytában itthon voltam. És mi lett a vége? Varsóban, a szocialista országoknak rendezett versenyen — a Los Angeles-i olimpia idején már az első körben kiestem Elkeseredtem.

— *Magyarul, két szék közül a földre estél?*

— Nem vagyok az a belenyugvó típus. A cselgáncs szövetségtől 1985 elején haladékot kaptam, mondván rendezzem tanulmányi ügyeimet. Kérvény ide, beadvány oda, sikerült a matematika-testnevelés szak helyett csak az utóbbin, levelező tagozaton szeptembertől folytatni tanulmányaimat.

— *Hány évet is vesztettél?*

— Kettőt.

*

Bevallom, Pistát csodáltam — azt hiszem mások is — a katonaság alatt. A szolgálat után volt annyi ereje, akarata, hogy edzen. Emlékszem, Jánoshalmán működött (működik?) egy cselgáncsszakosztály, ahová a gyerekek jártak is meg nem is. Amikor ő átvette — engedélyt kapott rá — az edzések irányítását, özönlöttek a gyerekek, kezdők és haladók. Óriási fegyelmet kívánt, ugyanakkor „haverkodott" is mindenkivel. Ezért nem is lepett meg annyira, amikor elmondta, hogy még a tavalyi év első felében vállalta az edző nélkül maradt Szeol ifjúságiak irányítását.

— Ekkor kettősség állt fenn az egyesület felfogásában. Az ifik edző nélkül gyengélkedtek, ugyanakkor a szakosztály a legjobbak közé törekedett. Az igaz, pillanatnyi időre fel lehet jutni az élvonalba, de ha nincs meg a közvetlen utánpótlás, az már a további minőségi munka rovására megy. Az elnökség ekkor úgy döntött, ideiglenesen vezessem a fiatalok edzéseit és közben készüljek a magyar bajnokságra. *(1985-ben Fürjész István magyar bajnok lett.)*

Megszerettem a gyerekeket, lelkesen, nagy odaadással dolgoztak a srácok. Azt sugallta valami, nem szabad cserben hagyni őket, azonban még mindig kettősségben láttam a kiutat: edzeni másokat és magamat is. Az újjáalakult vezetőség — a Szeol AK és a Délép SC egyesülése miatt — viszont leszögezte, hogy a versenyzés és az edzői munka teljes embert igényel. Ez így nem mehet tovább. Felvetődött a kérdés: mit csináljak?

— *Végül is miért döntöttél az edzői pálya mellett?*

— Az év végén a szakosztályvezetéssel megjelentünk *Moravecz Ferencné*l, a cselgáncsválogatott szövetségi kapitánynál. Itt zárult le minden. Elmondtam, hogy mérlegeltem a dolgokat. Nem akarok állandóan távol maradni a feleségemtől, aki a főiskolán még tanult. Szüksége van a segítségemre, hiszen született egy kislányunk, szüleink pedig távol élnek tőlünk, így csak magunkra támaszkodhatunk. Egy másik ok a sok közül, hogy hosszabb ideje bajlódom egy vissza-visszatérő sérüléssel és végre a főiskolát is be szeretném fejezni. A legfontosabb pedig, éreztem, az a bizonyos „tűz", amely elengedhetetlen a sikeres versenyzéshez, kezd alábbhagyni. Ez nálam pedig döntő érv.

— *Mit szólt ehhez a szövetségi kapitány?*

— Azt felelte, megérti a problémáimat, tudja, a szőnyegen is mindig mérlegelő típus voltam, ha tehát az edzői pálya mellett döntök, akkor azt kéri a szegedi vezetéstől, adjanak munkalehetőséget.

*

Az ügy végére ez év januárjában került pont. Azóta Fürjész István mindennap kora reggel indul a szegedi Etelka sori munkacsarnokba edzést tartani, majd ugyanezt folytatja délután, ha a gverekek befejezik az aznapi tanulást. Heti tíz tréninget tart 40 ifjú cselgáncsozónak, közülük 25 versenyző, a többiek „műkedvelők", de számukra is nyitva az ajtó. Mert Pista azt vallja: „a gverekeket edzeni gyönyörű dolog és ez hozzám közel áll".

GÁT LÁSZLÓ

Itt még a dobogó közepén

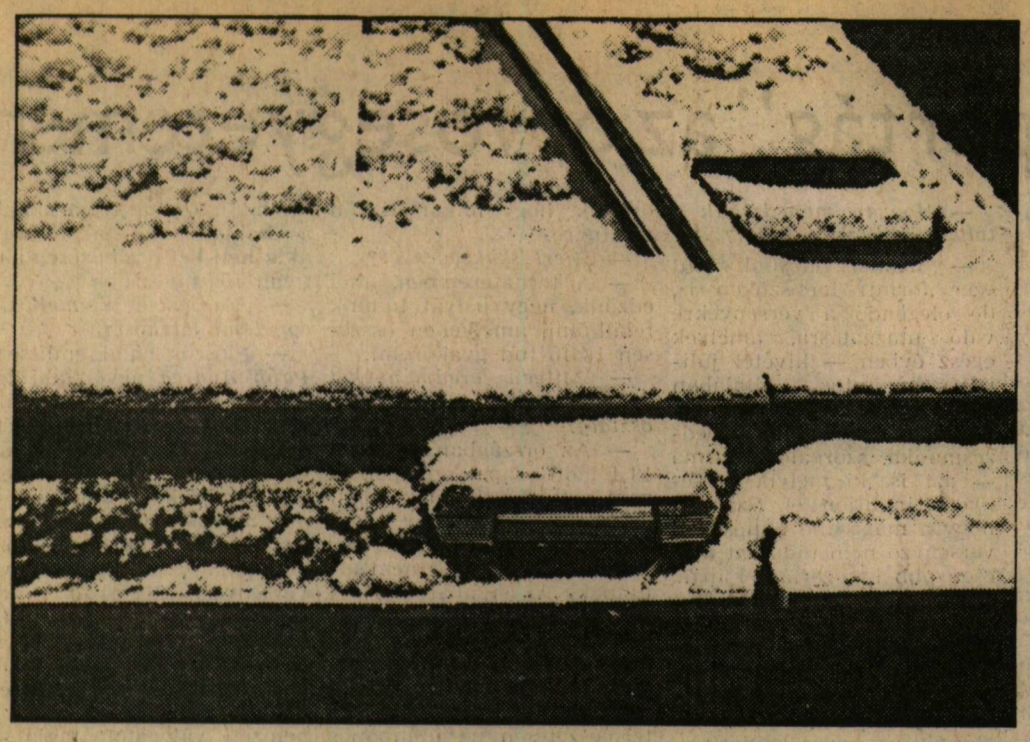

Tél (Somogyi Levente felvétele)

Rossz útra tévedt a csavargó komikum

„Végül eszembe jutottak azok a kis angolok fekete bajuszkájukkal, bambusz sétabotjukkal, testhez álló kabátjukkal, hisz oly gyakran láttam őket. Elhatároztam, hogy ezeket fogom utánozni" — így nyilatkozott Charles Spenser Chaplin figurájának, Charlie-nak (franciáknál Charlot) a megalkotásakor. Charlie-ban a világ szeme elé állított egy olyan figurát, akinek megjelenése magában hordozza az egész chaplini komikumot.

Előttünk áll egy koldus, aki állandóan előkelőnek akar látszani, akinek hiúságát kis bajusz, gavallérságát sétapálcája szimbolizálja. Ehhez társul ormótlan cipője, s formátlan nadrágja, melyek az élettel teli csavargó ügyes ügyetlenségét hordozzák. Már csak a névadó van hátra, Charlie-ra kereszteli magát, ezek után megpörgeti sétabotját, s gyalog elindul a Keystone-stúdióba, ahol megteremti a chaplini komikumot: Sajátos ötvözet ez, hatása összetett. A vizuális látvány és az átlíraizált belső dráma összeolvadásából keletkezik.

Charlie a szökevény című filmben Charlie a balkonon egy lány társaságában fagylaltot fogyaszt. Egy emelettel lejjebb jól öltözött, kövér, gazdag hölgy ül. Charlie szórakozottságában észre sem veszi, hogy a nadrágján lecsúszó fagylalt az alattuk ülő nyakába hullik. Az felsikolt, átkozni kezdi a csavargót. A néző Charlie iránti rokonszenve a gazdag ember kinevetésével párosul, ezt a két lelki motívumot pedig képi megfogalmazás fogja össze. Vagy egy másik példa a Modern idők híres jelenete: a munka üteme, a lélekölő hajsza a teljes őrületbe kergeti Charlie-t, aki vadul táncolni kezd, csavarnak nézi a nők gombjait. Képileg rendkívül mulatságos ez az incidens, melynek hátterében ott van a szolgaságra késztetett lélek őrülete. A két tényező ebben a jelenetben is összeolvad; az őrület ad energiát a burleszkjelenet hatásos kidolgozásához.

Chaplin komikuma világhódító útra indult filmjeiben, és más filmjeiben. A csavargó komikum itt-ott feltűnik egy-egy pillanatra, keresi gazdáját, időnként úgy érzi, megtalálja (Jaques Tati), aztán kiábrándulva tovább száguld. Ma már egyre kevesebb a tanulni vágyó. Helyettük egyszerű bohócok, kényszeredett mozgású, filmvígjátéki szerepre megszerzett balekok lépnek be a mester ajtaján. A modern aranylázban a kidolgozatlanság, eredetietlenség, s természetesen a pénz uralkodik.

Chaplin azóta is várja barátait (az Aranyláz híres jelenete). Elalszik. Álmából kopogtatás riasztja fel, de nem a barátai jöttek, csak egy őszvér áll az ajtóban.

Chaplin alszik és vár. Vár a csavargóra.

ÖRDÖG OTTÓ

„Békeszép időkről..."

Marika néni...:

Már a név hallatán is látom sok emberen a találkozás örömét. *Csonka Jánosné*, mindenki Marika nénijét néhány hónapja már csak alkalmanként buszmegállóban, vásárláskor vagy unokájával útban az iskola felé látjuk.

Megszerettük, s most hiányzik a közelsége. 24 évet töltött a Békében, volt pénztáros, csapos, leszedte az asztalokat, díszítette, melegebbé varázsolta ezt a helyet.

Beszélgetésünk közben nézegetem a ballagási meghívókat, táviratokat, miket ez idő alatt kapott. A címzések között: *„A Béke bisztró királynőjének"*. Régóta érzem azt, hogy Cseh Tamás „Világ mamikája" nem kitalált személy. Vagy ha kitalált is, de létező. Ha készülne egy tabló a Szegedről elszármazott alkotó értelmiségről, a felső sorba sokan odatennék Marika néni fényképét. 62. januárjában jött a Békébe, ami akkor még diákétterem volt. 64-ben ilyen formában bezárt a „Béke tanszék", majd 66-ban bisztróként kinyitott. Ekkor még reggeliztetés is volt.

„Sok diák járt ide a kezdettől. 10 órakor jöttek át kávézni, aztán ebéd után ki fröccsöt, ki sört ivott. Akkor még orvosegyetemisták is jártak ide. Mindig nagy csatározás volt itt az orvosisok és a jogászok között. Aztán az egyetemről, meg a főiskoláról is jártak még sokan. Ha itt ebédeltek, mindig megkérdeztem tőlük: ízlett az ebéd, jó volt a koszt? Nem is hiszed el, mennyire hálásak voltak az ilyesmiért! Ha nem volt csak egy kis pénzük, vettek a boltban valami ennivalót és itt fogyasztották el. A szakácsok mindig hozzám jöttek, hogy küldjem el őket, mert rám hallgatnak. Ha nagy volt a forgalom, akkor más hangnemben, tőlem nem vették rossz néven ezt. De ha nem voltak sokan, akkor ott tanultak egész délelőtt az asztaloknál. A lányok rendesek voltak, ők csak kávét ittak, mást csak akkor ha vizsga volt. A fiúk meg, mikor mennyi pénzük volt, vagy hogyan alakultak a dolgaik. Ha egy diákról tudtam, hogy rendes, de valamiért szomorú volt és leitta magát, én felköltöttem, megmosdattam, simogattam az arcát és szóltam a barátainak, hogy kísérjék haza. Ha nem volt pénze hazautazni, adtam egy százast, de sohasem csalódtam bennük, mert mindig megadták. Lenézik sokan azokat a „csöveseket" is, pedig nekik is jó lelkük van. Én a „Papának" is nemegyszer adtam levest, ezt azt, ha láttam, hogy nem evett, de volt úgy, hogy másnak adta, ha az éhesebb volt nála. Hát így volt ez... Békeszép időkről sokat lehetne mesélni. Volt olyan is, hogy a főiskolán tartottak évzárót. Ekkor volt olyan is, hogy mi sütöttünk rántott szeletet és vájdlingban átvittük a díszterembe. Ott megterítettünk és felszolgáltunk, utána meg ott maradtunk együtt mulatni a gyerekekkel meg a tanárokkal. Ballagáskor mi leptük meg a diákokat, minden ballagót egy féldecivel kínáltunk meg. Három litert osztottunk szét. Volt olyan is, hogy szerenádot adtak egy alkalommal a „Béke tanszék" előtt. Mint a fűszálak, úgy álltak ott az ablak előtt és énekeltek. Vannak itt ballagási meghívók is. 70-ből, 78-ból, de sokat már nem is találok meg. Ezen a fényképen egy algériai orvos van, egy hajdúszoboszlói tanárnő, meg egy másik tanár és egy népművelő.

Ez a kép itt készült a Béke előtt. Sok ilyen barátságból lett szerelem, sőt házasság is. Van itt esküvői meghívó is, egyszer el is mentünk egy ilyen „gyerekem" meghívására a Hágiba is. Faragó Laura is többször volt a lakásunkon. Volt, hogy nyaralni hívtak a szüleihez, és egyszer gyűjtöttek is pénzt arra, hogy engem elküldjenek üdülni. Adtak abba diákok is, de még azok is, akik italon kívül másra nemigen költenek. Ötvenöt évesen nyugdíjba mentem, két hete sem volt még, hogy eljöttem a „Béke tanszékről", mikor olyan hírek kezdtek járni, hogy öngyilkos lettem. Hát nem lettem az. Hiányzik az a társaság, de meg kell békélni ezzel. Ha az utcán járok, rám köszönnek, kérdezik, hogy vagyok, beszámolnak sorsukról. Egyikből orvos, másikból költő, harmadikból újságíró vagy népművelő lett. Ilyenkor sok szép emlék jut eszembe, s ha ott lennék a pult mögött, tudnám fejből, kinek öntsem a fél rumot, kinek a kávét vagy a sört. Nevekre nem nagyon emlékszem én. Azt tudom csak, hogy melyik a Pista, Tibi, Jancsi, Sanyi.

Így maradtak ők az emlékezetemben, s talán én is az övékben..."

TARNÓCZI LÁSZLÓ

Az Európa Kórusban, Hollandiában

2. rész

Megérkeztünk. Csaknem egynapos utazás után már Hollandiában robog velünk a vonat. Hamarosan Utrecht-átszállás. S hogy milyenek a holland emberek? Egy idős úriember minden különösebb felkérés nélkül tájékoztat minket a csatlakozó vonatról (honnan indul, mikor, mennyi időnk van az átszállásra stb). Segít átcipelni a csomagokat. Míg mások egy lépést arrébb nem tennének, amikor le akarunk szállni.

Rotterdam, XII. 27. Lekászálódunk a vonatról. Még arra sincs időnk, hogy azon töprengjünk, vajon kik és mikor jönnek értünk, amikor ismerős arc tűnik fel és egy jól ismert kedves hang örömteli üdvözlését halljuk. Marc-kal még Visegrádon barátkoztunk össze. Vele van a „fogadásunkra" Leo, a titkár, akivel a kapcsolatot tartottuk. Már ismerősként köszönt. Herman is segít a csomagoknál.

XII. 27-én 1/2 3 órakor már az első próbára igyekszünk, s titkon Péterért izgulunk. A régi ismerősök (akikkel két hónappal korábban, Visegrádon találkoztunk először) szó szerint kitörő örömmel fogadnak, s a számunkra ismeretlen tagok is barátságosan, kedvesen. Erre a kórustalálkozóra Magyarországról csak mi, szegediek érkeztünk. Sokan ismertek viszont egy-egy magyar kórust, néhányan jártak már Magyarországon, mindannyian szeretnének eljutni hozzánk.

A társalgás sok nyelven: németül, angolul, de flamandul és franciául is folyik. Sőt, előfordulnak magyar szavak is (nemcsak az, hogy paprika, pálinka, gulyás!) Közben megtudjuk: 65-én vagyunk, tizenhárom országból: Liechtensteinből, Franciaországból, Törökországból, Görögországból, Jugoszláviából, Belgiumból, Hollandiából, Finnországból, a Német Szövetségi Köztársaságból, Norvégiából, Svédországból, Magyarországról és Olaszországból.

Péter körül mindig bonyodalom van. XII. 28. A délelőtti próbán megbeszéltük az egyik holland résztvevővel — ő egyben kedves meghívónk is —, hogy kimegyek vele az állomásra Péter elé. Kocsival megyünk, mert úgy gyorsabb — mondta Theo, s már szálltunk is be. Még nem tudtam mire vállalkoztam. Közös barátunk ugyanis nem ismerte azt a kisvárost. Néhány kisebb-nagyobb kitérő után mégis sikerült megtalálnunk az állomást (illetve állomásokat, mert abból volt bőven), Pétert persze nem. A visszafelé vezető út sem ment zökkenőmentesen. Tudniillik a sétálóutca emberforgatagában kötöttünk ki. Megúsztuk — mi is és a járókelők is. Másodszori próbálkozásunk már majdnem sikeres volt. Az állomást azonnal megtaláltuk, viszont Péter nem volt sehol. Mire visszaértünk a szállásunkra, addigra Péter már bent ült a próbán. — Ő Hága felől jött... Most már együtt volt a gárda.

A programunk: minden nap 9—13, 14—18 és 19.30—22 óra között próbát tartottunk. Közbeközbe egy-egy félórás kávé-tea szünet. (Igen, nem elírás! Nem cigarettaszüneteket tartottunk!) Ettől a napirendtől csak a koncertek idején és szilveszterkor tértünk el.

A szilveszter. Ezt el kell mesélnem! Az asztalokon gyertya és spirituszfőzők égnek. Halkan zubog a forró, fűszerezett olaj. A tányéroknál a kés és villa mellett hústű, középen, tálcán: húsgombócok, húskockák — különféle állatokból. Kisebb tálakban a köretek és a mártások. A poharakban vörösbor — amivel a szomszédos templom papjai ajándékoztak meg bennünket. A társaság halkan beszélget a vacsora előtti, esti koncertről. Lassan fokozódik a hangulat. Majd Fritz, az első karmester mond „pohárköszöntőt", ezután Marc — mindannyiunk nevében. Már fölálltunk az asztaloktól és kisebb csoportokban elkezdődött az újévi koccintás. Még csak 11 óra. Megjelenik Kurt, a kiváló „kontra A" basszus, kezében egy kancsó bor. Az új évre, jó koncertet kívánva kortyolgatunk. Még nincs éjfél, amikor mindannyian ott állunk körben, a szűk előtérben. Kéz a kézben, és énekelünk. Arról énekelünk, hogy: We shall sing in peace same day... (Békében fogunk énekelni egy nap...)

Így talál minket az éjfél. Kis csoportunk elénekli a magyar Himnuszt és boldog új esztendőt kívánunk egymásnak. Majd Happy New Year! felkiáltással bekapcsolódunk a társaság üdvözlő körmenetébe. Több mint fél óra szükséges, hogy mindenkinek elmondjuk jókívánságainkat. Ezalatt az idő alatt megközelítőleg 5860 puszi csattan. Fejenként legalább 180! (Percenként tehát 6 puszi!)

Előkerülnek a karmesterek is. Valaki kitalálja, a többiek utána csinálják: sorakozó a karmesternél — új évet kívánni! Emelkedett a hangulat. Így telt el a mi szilveszterünk.

A próbák. A próbák hangulata sem volt különb. A kemény munka közben hol valamelyik karmesteren, hol valamelyik kórustagon derültünk. De keményen dolgoztunk. Három nap alatt 12—14 különböző hangvételű — Bach, Brahms, Britten, Bruckner, Sweelinck stb. — művet, koncertre készen megtanulni igen nagy figyelmet kíván. Ráadásul a karmesterek utasításaikat angol és német nyelven közölték, mely nyelvek legtöbbünknek nem anyanyelve. A tanulás, a koncertek nem sikerülhettek volna, ha nem jó kottaolvasók, stabil hangú, kiváló énekesek a résztvevők. Természetesen azért nem ment semmi csak úgy, ránézésre. Akadtak problémák, de a nehézségeken túljutottunk. A próbák szünetében pedig volt időnk beszélgetni, új ismeretséget, barátságot kötni, tervezgetni, levelet írni — és természetesen énekelni. Vagyis énekeltünk reggel-este, éjjel-nappal.

Bár éjjel mást is csináltunk, például hóembert építettünk a frissen esett hóból. És mit csináltunk, amikor készen volt? Hát énekeltünk „neki" altatót! Azután meg hógolyóztunk. No azért néhány órát aludtunk is.

(Folytatjuk)

MAYER ILONA

Egy szelet

A vers születése

— Sose' érünk haza! — terjeszté a rémhírt Ellenzéki Bölcsész, miközben a Komárno és Komárom közt veszteglő vonat ablakából a tájat sietett szemügyre venni. Nem látott jóformán semmit, pedig Kelet felől immár a pirkadat első jelei mutatkoztak.

— Te mindig rosszfelé tekingetsz! — mordult rá barátja Kormánypárti Bölcsész, akinek orcáján a szokásos felhőtlen optimizmus helyett csak némi (álom)ittasságot lehetett felfedezni.

— Ne veszekedjetek! — csattant fel Toler Anci erotikus hangja, melynek hatása felért egy sajtó-helyreigazítással. A vita ugyanis — utász módszerekkel — tovább folytatódott. (Ld. még: aknamunka.)

— Igazad van! — akarta belopni magát Ancika szívébe ezzel az átlátszó trükkel K. Bölcsész. — Veszekedés helyett hányjuk-vessük meg inkább az ország dolgait! — indítványozta.

— Melyik országét? — tett keresztbe egy kérdést E. Bölcsész, félreérthetetlenül arra célozva, hogy vonatuk jelen pillanatban a híd szerepét tölti be. Vagy a híd a vonatét?

A horizont közben egyre világosabbá vált — mondhatnánk: erőteljesen hajnalodott —; azonban vastag köd telepedett a tájra, beleértve a Dunát is. A Magas-Tátrát megjárt sítáborozók egykor lelkes csapata átmenetileg a csüggedtség állapotjába esett. A két Bölcsész belefáradt az állandó tartalmas vitába, Toler Anci még nem döntötte el, hogy melyikük vállán szenderedjen el; Jog Ász mindhiába tette tűvé pálinkásbutykosáért bőröndjeit, sehol sem találta; nője; az ugyancsak jurátushallgató Devi Ancika pedig egy divatos punk-szám dudorászásával próbálta jobb kedvre hangolni deltás szerelmesét. Mindannyian — persze csak magukban — dr. Nempolitiz Állok barátjukat irigyelték, akinek családi kapcsolatai révén módjában állott még egy turnus erejéig kint maradni, ráadásul idegtépő vonatozás sem várt rá, lévén kocsija, s lévén annak tartályai telis-teli fagyálló folyadékokkal. (Nagy szó ez manapság.) Szóval a hangulat már-már egy politikai gazdaságtan szeminárium fagyosságával kezdett vetekedni, amikor is végre meglódult a vonat, hogy kisvártatva begördülhessen a komáromi vasútállomásra. A társaság kedélyállapotjára igen pozitív hatást gyakorló eseményt a mindig halkszavú, szerény Analfa Béla a következőkben foglalta össze, gondosan ügyelve a szótagszámra:

— Alfa, béta, delta, gamma; de jól érezem magam ma!

Csupán a kialvatlansággal magyarázható, hogy a talpig értelmiségi társaság egyetlen tagja sem vette észre: az alapvetően trocheikus lejtésbe egy jambusz is becsúszott. Pedig a jambusz, emelkedő versláb; tehát az optimizmus előhírnöke.

-andi

SZEGEDI EGYETEM

A József Attila Tudományegyetem, a Szegedi Orvostudományi Egyetem és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola MSZMP és KISZ-bizottságainak lapja

Felelős szerkesztő: GRÓF RÓZA

Szerkesztőség: 6720 Szeged, Dugonics tér 12. Telefon: 12-119
Megjelenik havonta kétszer
Ára: 2,30 forint. Előfizetési díj egy évre 36,80 forint
Terjesztik az intézmények KISZ- és szakszervezeti bizottságai

Kiadja a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat Szeged, Tanácsköztársaság útja 10. sz. 6740
Telefon: 12-633. Telex: 82-282

Felelős kiadó: Kispál Antal igazgató

Szegedi Nyomda Szeged, Bajcsy-Zsilinszky u. 28. 6720
1986. II. 19. — 443 —
ISSN: 0230—791X

Felelős vezető: Dobó József igazgató